

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Fredrika-Bremer-Förbundets medlemmar anmodas att med snaraste till byrån, 54 Drottninggatan, 1 tr., insända års-afgifter och prenumerationsafgifter.

1896.

2:a häft.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET.

INNEHÅLL:

Anna Sandström, Kvinnoarbete och kvinnlig lycka.
L. D—n, Från Esseldes sista år.
M. L—d, Ett och annat rörande sjukvård och sjuksköterskor.
M. C., Från 1896 års riksdag.
Litterära notiser.
Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.
Från skilda håll.

Pris pr årgång: { För Förbundets medlemmar kr. 2:50.
 { För icke medlemmar » 4:00.

Fredrika-Bremer-Förbundets adr.: Drottninggatan 54.

Från Fosterlandsstiftelsens Förlags Expedition hafva utkommit och finnas hos alla Bokhandlare att tillgå bland andra följande arbeten:

Den kommande Kristus, af *F. W. Krummacher*. En advents- och julbok. Häft. 2: 00, halfr. band 3: 00.

Vår andliga litteratur är ingalunda rik på uppbyggelseböcker, lämpade för advents- och jultiden. För passionstiden äro vi vida bättre försedda. Välkommen är därför den varmhjärtade Krummachers bok om »Den kommande Kristus», ett värdigt motstykke till samme författarens »Den lidande Kristus».

Väkt.

Den lidande Kristus, af *D:r F. W. Krummacher*. Ny öfvers. Andra uppl. Häft. 4: 00, v. b. 4: 50, klotb. 5: 00.

En af de bästa författare på det kyrkliga området talar här till oss med innerliga och glödande ord om »den förlösning, som i Jesus Kristus skedd är». Vid läsningen af boken märker man väl, att orden gå från hjärtat. Ett skönt språk, stor anderikedom, innerlig hjärtefromhet och brinnande nitälskan förena sig med mångsidig djup insikt i Guds ord att göra denna bok till en af de läsvärdaste.

T. f. Falu l. o. st.

Smärtornas man. Passionsbetraktelser öfver *Esaias* 53 kap. af *Fr. Sandberg*, kontraktsprost och kyrkoherde i Vester Åker och Dalby. Häft. 0: 30.

Författarens namn är väl bekant äfven på vår ort och utgör den bästa borgen för att boken är värd att läsas och begrundas äfven sedan passionstiden är förliden.

Hels.

Det är fullkomnad! Af *T. H. S.* Fjärde uppl. Häft. 0: 75, bund. 1: 00.

Författaren utreder med ovanlig skarpsinnighet och klarhet försöningläran. För de många, hvilka till följd af de olika meningarne i detta viktiga stycke blifvit vacklande och ovissa i sitt sinne och sin tro, är boken kommen i rätt tid och skall, hoppas vi, blifva genom Guds nåd till stor välsignelse. Boken är på intet sätt någon stridskrift, utan tvärtom uppbygglig, hjärteransakande och varmt bevakande för valet af den enda, sanna vägen till lifvet — Kristus, som har allt fullkomnat.

Se. P.

Vid korset och grafven. Korta passionsbetraktelser för hvar dag i fastan, samlade ur flere framstående lärares skrifter, såsom *Arndts*, *Beskows*, *Emanuelsons*, *Krummachers*, *Langbeins*, *Luthers*, *Rosenii* m. fl. Häft. 0: 50, kart. 0: 75, klotb. 1: 25.

Bibelkännedom. Utläggning af hufvudafdelningarna i den heliga skrift och inledning till de bibliska böckerna af *d:r Robert Kübel*. Teol. Professor i Tübingen. *Nya Testamentet*. Häft. 3: 50, v. b. 4: 50, halfr. b. 5 kr.

De kristnas levande hopp, eller trons blickar in i det tillkommande lifvet. Till tröst och upmuntran för medvandrare till hemmet där ofvan af *I. L. Müller*, i. d. Pastor i Mettman. Öfversättning från 5:te tyska uppl. Häft. 75 öre, inb. 1 kr.

Författaren förstår att på ett lyckligt sätt förena grundlighet med kristlig värme, helig nykterhet med allmänkristlig vidhjärtenhet samt att gifva äfven svårare frågor en tillfredsställande lösning i full öfverensstämmelse med den heliga skrift.

Bibels Gudomliga enhet. Föreläsningar af *D:r A. Saphir*. Häft. 2 kr., kart. 2: 25.

Det är en alldeles förträfflig bok, som bör läsas af alla, som genom vår samtids bibelkritik börja svikta i tron på bibels gudomliga auktoritet.

Heimlandsp.

Njutningslystnaden. Se där fienden. Väckelseord till föräldrar af *Fr. L.* Häft. 20 öre.

»Denna broschyr är den bästa vi i det ämnet hafva läst. Alla barnuppfostrare böra skaffa sig den och hämta den lärdom, som nu är af högsta nöd att inhämta».

Heimlandsp.

Några tilldragelser ur Baron Hans Henr. von Essens lefnad. Meddelade af honom själf. 4:de och sista häftet. Pris: 1 kr. Hela arbetet inbundet i vackert klotb. 5 kr. Klotparmar finnas äfven särskildt att tillgå hos alla Bokhandlare à 75 öre.

Har man väl börjat att läsa dessa enkla teckningar, fingslas man oemotståndligt och måste läsa dem till slut. Och det är ej gärna möjligt att undgå att af denna läsning er, fara ett lifligt och hälsosamt intryck ty man mötes af en varm ande, en ädel lifsuppfattning, som spårar Guds hand i allt, och af en omisskännelig önskan att få gagna läsaren.

V. L.

Gnistor. Berättelser af *E. Schmidt*. Häft. 1 kr., kart. 1: 25.

Det är ganska säkert, börjar du en af de 16 berättelserna, lägger du icke bort boken, förrän du slutat den.

Ur svenska folklifvet. Berättelse af *H. K.* 3:e häft, 50 öre. De föregående häf-
finnas äfven att tillgå.

För kapitalister, särskildt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna öfverlämna värden af sina värdepapper och skötseln af sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet af det anförtrödda uppdraget äfvensom prisbillighet. En sådan institution är

Stockholms Enskilda Banks Notariatsafdelning

(Lilla Nygatan 27, expeditionstid 10—4),

som under garanti af **Stockholms Enskilda Bank** åtager sig vård och förvaltning af enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatsafdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatsafdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten influtna medel. Vidare efterter Notariatsafdelningen utlottningar af obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blifvit utlottad, samt lämnar förslag till ny placering af det ledigblifna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatsafdelningen underrättar Notariatsafdelningen gäldenären därom att räntorna å in-teckningarna skola till afdelningen inbetalas, hvarefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatsafdelningen att in-teckningarne blifva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos afdelningen deponerad in-teckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter **Stockholms Enskilda Bank** därigenom uppkommen skada.

Förvaringsafgift: 50 öre för år pr 1,000 kronor af depositionens värde, dock ej under två kronor.

DAMUTSTYRSJAR
 största sortiment
 FINASTE MODELLER * BILLIGASTE PRISER
 i
KARL H. NYMANS ©
 Hvitvaru-, Trikä- & Wäfnadsaffär
17 HAMNGATAN 17
 BESTÄLLNINGAR · Å · ALL · SLAGS · LINNESÖMNAD · EMOTTAGES ·

LÄGSTA FABRIKSPRISER ·
 TELEFON 54-07 · BOKSTÄFVER ·
ÄKTA RYSKA GALOSCHER · GRATIS ·
 i **KARL H. NYMANS** (f. d. Schosty & Co)
 GARN-, WÄFNADS-, TRIKÄ- & HVITVARUAFFÄR
43 DROTTNINGGATAN 43
17 HAMNGATAN 17

Fredrika-Bremer- Förbundets byrå

STOCKHOLM

lämnar upplysningar angående
 arbetsområden tillgängliga
 för kvinnor.

Aug. Magnusson

(etablerad 1860)

46 & 48 Vesterlånggatan 46 & 48

Försäljningslokaler: *nedra botten, en, två* och *tre* tr. upp

STOCKHOLM.

Största lager i Norden

af

Kulörta o. Svarta Ylleklädningstyger
Kulörta och Svarta Sidentyger
Bomulls-Tvättklädningstyger
Schalar och Underkjolar m. m.

Observera!

Genom direkta förbindelser med in- och utlandets förnämsta fabrikanter kan jag erbjuda ofvannämnda artiklar **bättre** och **billigare** än någon annan och torde en hvar genom besök i mina lokaler eller genom requisition af profver och varor lätt blifva öfvertygad om fördelen att hos mig fylla sina behof af dessa artiklar.

Riks-Telefon 6 26.
Allm. Telefon 28 67.

Profver på begäran
kostnadsfritt.

Riks-Telefon 6 26.
Allm. Telefon 28 67.

OBS! Alla underkjolar tillverkade på egen fabrik efter nyaste franska och tyska modeller

Kvinnoarbete och kvinnolycka

med anledning af

»Missbrukad kvinnokraft» af Ellen Key.

Fröken Keys båda föredrag, som i dessa dagar utkommit på trycket, skulle icke väckt ett sådant uppseende och på somliga håll vunnit så mycket bifall, om de icke varit uttryck för tankar och åsikter, som länge rört sig hos allmänheten och nu kommit till sådan mognad, att de måste uttalas. Det är två sorgliga sanningar, som ganska länge trängt sig på den, som med någon eftertanke följt med det kvinliga arbetet: den ena, att det i många fall icke alls är *lycka*, som den arbetande kvinnan får på sin lott; den andra, att *resultatet* af den arbetande kvinnans möda ofta varit mindre än man hade väntat. Dessa båda sanningar hafva på mig gjort det intryck, att jag — äfven om fröken Keys föredrag icke hållits — förr eller senare skulle hafva gifvit vika för min önskan att uttala mig därom. Till följd häraf var det med en känsla af tillfredsställelse jag såg tillkännagifvandet om fröken Keys föredrag, hvars titel »Missbrukad kvinnokraft» syntes mig vara ett träffande uttryck för det onda, vi lida af. Men tillfredsställelsen blef icke så stor, som jag väntat mig.

Visserligen kunde knappast en skald hafva begagnat mer hjärte-gripande, smekande tonfall för att öfvertyga kvinnorna om det sköna i deras ursprungliga bestämmelse för hemmet — och så till vida har fröken Key väl använt sin i sitt slag enastående talang som talarinna och författarinna — men likväl känner man sig efter genomläsningen af hennes föredrag i viss grad bekländ och nedstämd. Denna förstämning, som varit ganska allmän bland de arbetande kvinnorna, beror nog därpå, att den grundtanke, den bottensats, so man har kvar, när man har lagt bort boken och kommit ifrå n den bedårande inflytelsen af författarinnans innerlighet och sällsynt b g-liga stil, kan uttryckas så här: »kära kvinnor, stanna ni hemma, tro mig, på så sätt bli ni lyckligast, och ni duga — uppriktigt sagt — just inte till någonting annat. Ni äro vägda och befunna för lätta.»

Fröken Key må säga, att hon på somliga ställen sätter kvinnans arbete och inflytande mycket högt, att hon talat om hennes förmåga att inspirera etc.; hon har dock med sådant eftertryck b^o tonat kvin

nans intellektuella oförmåga, att det hon säger i motsatt riktning förefaller bra nog tonlöst, endast som inskjutet för att undvika beskyllningen för öfverdrift.

Det blåser många poetiska fläktar öfver fröken Keys uttalanden, men jag kan inte påstå, att de äro friska. Den tanken att de arbetsområden, som passa för kvinnan, skola vara så beskaffade, att de tillfredsställa hennes moderlighet, visar en djup — jag hade så när sagt — genialisk blick i kvinnonaturen, men när man sedermera ser den tillämpad, märker man, att den var för trång, för ensidig, för abstrakt. När det i första föredraget gäller att karakterisera kvinnans natur, gör framställningen samma böljande, sväfvande intryck som vissa lyriska poem; när det åter blir frågan om hvad kvinnan bör och icke bör göra, inträder en viss dogmatism. Man skulle ha önskat mer fasta konturer i den första psykologiska afdelningen, mera rymlighet och frihet i den, som handlar om den praktiska tillämpningen.

Fröken Key talar om emancipationen, som om den utginge från kvinnans ärelystnad att täfla med mannen, och hon är icke så ifrig att bevisa något som det lönlösa i denna täflan. Ja, vore hela kvinnorörelsen framgången ur denna ärelystnad, då vore den dömd. Men det är den icke; den har utgått ur det kvinliga »väsendets nödvändighet» — för att begagna fröken Keys ord. Den har utgått från *det kraf på full personlig utveckling*, som blifvit nedlagdt i kvinnonaturen. Detta kraf är *natur* lika väl som krafvet på kärlek och moderskap, det är endast natur på ett senare kulturstadium. Kvinnorörelsen bär samma kännetecken, som alla rörelser med äkta lif uti sig, det att den födts till världen under kval. Den är alstret af otaliga kvinnogenerationers vånda under instängningens, kunskaps-törstens och den andliga kväfningens martyrskap. Fröken Key talar om kvinnans oförmåga af skapande kraft, om att inga kvinnonamn »stråla bland mänsklighetens eviga namn». Vi kunna med största lugn höra hennes många bevis, att vi äro männen underlägsna. Det är icke alls därom det är frågan, det är endast fråga om att följa vårt »väsens nödvändighet,» den må nu föra oss till vetenskapens höjder eller till den anspråkslösaste lilla lärarinnebefattning. Just därför att detta kraf icke är ett tillkonstladt behof utan har blifvit nedlagdt af naturen själf, kunna vi hysa den vissa förtröstan, att hon — om vi själfva icke alldeles förrycka utvecklingen — skall veta att förlika detsamma med det kvinliga väsendets ursprungliga kraf på kärlekens och moderskapets lycka.

Det kan icke nekas, att förkämpar för kvinnofrågan stundom talat i en ton, som om ofvannämnda ärelystna täflan med männen verkligen vore hufvudsaken, men denna ton är *absolut förkastlig*. Må den missriktningen gärna drabbas och helst drabbas dödligt af fröken Keys skarpa hugg! Låt oss sluta att applådera hvarje kvinna, som inträder på ett manligt arbetsfält, låt oss vänta med applåderna till vi se, att hon har gjort en insats af värde på detta nya område.

Ständigt och jämt märker man, att fröken Key ej skiljer mellan det som är kvinnofrigörelsens själfva väsen och det som är dess utväxter. Hon slår ihop en mängd företeelser och gör dem förhatliga under det gemensamma namnet »kvinnosaken». När hon sammanställer obenägenheten för moderskap med kvinnosaken, tror jag hon begår en fullkomlig orättvisa. Där denna högst bedröfliga dekadansriktning visar sig, är den ett utslag af kvinlig öfverkultur, af kvinlig egoism, som troligen icke har med kvinnosaken något annat att skaffa än att möjligtvis denna begagnats som förevändning. För förekommande af missförstånd bör det kraftigt betonas, att många af de kvinnor, som sträfva att i yttre åthäfvor visa sig mest frigjorda och »emanciperade», och som med det största föraktet vända familjelifvet och dess plikter ryggen, höra i vårt land, och troligen äfven utömlands, till helt andra kretsar, än de som åtagit sig arbetet att höja kvinnans sociala ställning, och som därför skulle förtjäna namnet »kvinnosakskvinnor». Jag har sagt detta därför, att den som utan närmare kännedom flyktigt genomläser fröken Keys föredrag lätt kan få den föreställningen — kanske mot hennes vilja — att kvinnosakskvinnorna bära skulden för alla onaturliga tendenser hos kvinnovärlden, och jag vill påminna om den »race» af kvinnor — talrikare i Norge än hos oss — som bär fin-de-siècle-karakterens märke och på hvars fana man ibland tycker sig läsa radikalism, men hvarest det egentligen icke torde stå något annat än hänsynslöshet.

Men en anklagelse, som verkligen träffar ett ganska stort antal arbetande kvinnor, är vanan att yttra sig i nedsättande ordalag om äktenskapet. Det är ett tal, som jag åtminstone ofta har hört, men som jag tror i grunden icke är någonting annat än en »jargon», visserligen en högst dåraktig, oärlig och okvinlig jargon. Oärlig, ty det finnes väl icke många kvinnor, som ej i sitt innersta anse, att en kärlek, som medför verklig lycka, är att föredraga framför hvilket arbete som helst. Ofta döljer sig under detta sätt att tala en viss bitter resignation eller också en rädsla att förefalla kvinligt sentimental.

Tyngdpunkten i fröken Keys bevisföring ligger däri, att hon anser det kvinnans bestämmeelse för moderskapet gör henne oförmögen till någon andlig produktion, som är jämförlig med mannens. Ägnar hon sig så intensivt åt sitt arbete, att detta verkligen får ett värde af första rangen, då står hon i fara att både fysiskt och psykiskt förlora sin kvinlighet. Ibland ser det ut, som om förf. rent af för flertalet kvinnor ville uppställa alternativet: antingen könsvarelse eller intellektuellt produktiv varelse*).

Innan vi besvara detta argument, upprepa vi åter, att en sund kvinnoemancipation sträfvar *icke* efter likställighet med mannen, den sträfvar endast efter utveckling af gifna anlag och lämnar åt naturen och framtiden att bestämma det mål, som skall hinnas.

Men låt oss uppställa frågan så: måste intellektuel utveckling och andlig produktion nödvändigt framkalla ett urartande af kvinnan som könsvarelse? Fröken Key stöder sin sats genom analogier, hemtade från den manliga erfarenheten. Dessa analogier äro dock sådana, att jag är säker, att det icke är på grund af mitt kvinnliga förnekande af satsen: två gånger två är fyra, som jag måste förkasta dem. »Atletens muskler tagas från hans hjärna, vetenskapsmannens hjärna från hans muskler.» *Denna sats är grundad på den falska åsikten, att utveckling i kroppsligt hänseende skulle vara en fiende till andlig utveckling. Låt vara att *atletens* hjärna lider af musklernas utveckling, men denna senare är också *abnorm*. *Gymnasten* har ofta en hjärna af högst förträfflig beskaffenhet, hvilket bevisas af våra egna svenska gymnaster, af hvilka flera ända ifrån Ling utmärkt sig för intellektuel — särskildt poetisk och estetisk — produktion. Vetenskapsmannen har säkerligen icke sina spinkiga armar och ben att tacka för sin andliga öfverlägsenhet; Geijer var en stor vän af kroppsöfningar, och om jag minnes rätt, skicklig skridskoåkare; Leonardo da Vinci, detta jättesnille, hade en kämpagestalt. I våra dagar hafva bl. a, Björnson och Drachmann bevisat, att en kraftfull kropp och den största andliga skapande förmåga kunna följas åt. För öfrigt äro väl grekerna under sin blomstringstid det kraftigaste bevis på den kroppsliga utvecklingens förmåga att *bära* och *stödja* den andliga. Det är en dekadans-åsikt denna, att »hjärnan tas ifrån musklerna», och den påminner ovillkorligen om den urartade typ, som här och där framkallats genom brådmogen intelligensutveck-

*) Så framställes saken nämligen sid. 25 och tyckes då åsyfta *alla* slag af yttre arbete, på det hela är *förf:s* framställning i detta fall icke fullt klar.

ling och vanvård af kroppen i förening med osedlighet och i allmänhet osundt lefnadssätt, en sådan typ, som Viktor Rydberg karrikerat i sin »intelligensaristokrat» eller »pumpen på två pinnar».

Utgående från dessa analogier kan jag omöjligen förstå, att kvinnan genom intellektuellt — äfven i högre mening — produktivt arbete *behöfver* undergräfvä sin fysik till den grad, att hon icke kan mäktä moderskapet. Detta sker endast i de fall, då den intellektuella utvecklingen har skenat i väg från den kroppsliga. Att detta ofta händer är sannt; och ingenting behöfver i denna stund så ljudeligen predikas för alla kvinnor, både i hemmen, i skolan, ja på gator och torg som det, att kvinnan måste tänka på att utveckla och härda sin kropp så, att den kan bära de större kraf, som det nutida kulturlifvet ställer på henne. Det har varit en galenskap detta, att man lagt på flickorna, icke lika mycket — men nästan lika mycket själsarbete som gossarna, utan att tillnärmelsevis unna dem det mått af gymnastik, sport och friluftslif, hvarigenom hos gossen den andliga ansträngningen motväges. Den som sett den verkan, som ett friskare, rörligare lif utöfvar på flickor, den vet att kvinnan icke behöfver miss-trösta, därför att hennes krafter hittills visat sig otillräckliga, den vet, att kvinnans icke blott själ utan också kropp är perfektibel. Och hos den fullt friska kvinnan — en företeelse, som ännu är ganska sällsynt — skall det visa sig, att könsbestämningarna icke, såsom somliga tämligen pjunkigt vilja framställa det — äro att betrakta som en permanent sjukdom.

Men äfven sedan man sagt och betonat allt detta samt framhållit, att kvinnans *nuvarande arbetskraft* alls icke betecknar det högsta hon kan nå till, så återstår dock alltid mycket berättigadt i fröken Keys påståenden. Att kvinnan icke kan åstadkomma värdefulla arbetsresultat under själfva den tid, då hennes barn komma till världen, eller då de behöfva hennes ständiga vård — detta lär väl ingen tänkande människa bestrida. Vidare måste man medgifva, att yrkesarbetet, sådant det för närvarande gestaltar sig för kvinnorna, ofta inverkar skadligt både på deras hälsa och deras kvinlighet. Att de kvinnor, som på kontor och byråer släpa ut sig med ett själsdödande mekaniskt arbete, ofta äro slående exempel på »missbrukad kvinnokraft», har jag länge tänkt. Men saken har också en annan sida, nämligen glädjen af själfständigt förvärf, kanske möjligheten att därigenom tillfredsställa det äkta kvinliga begäret att visa kärlekstjänster.

Om icke de ekonomiska förhållandena vore, skulle jag obetingadt

instämna i fröken Keys anklagelse mot kvinnoemancipationen, att den har »lagt hufvudvikten på kvinnans *arbete*, icke på hennes *arbetsområde*». Men tvånget, som har kastat meddelösa kvinnor in på de banor, där man var villig att taga emot dem, bryter den skarpaste udden af denna anklagelse.

Mest motsvarande kvinnans natur äro onekligen sådana arbetsområden, där själfva arbetet bringar henne in i personliga förhållanden. Så pass allmänt bör man nämligen fatta detta villkor — fröken Keys fordran på »tillfredsställande af moderligheten» är för snävt och trångt. Kvinnan är icke blott skapad till moder, hon är ju också skapad att vara »mannen en hjälp», och i dessa gamla ord ligger innesluten hennes begär att arbeta icke ensam utan i sällskap, hennes begär att stå i växelverkan med mannen.

Isolering — det är det onda, som jag för min del tror, att arbetande kvinnor mest lida af. Det kan svida en i hjärtat, när man tänker på alla dessa stackars ensamma lärarinnor, telegrafister, kontorister m. fl. Det hjälper icke att man med systerligt deltagande för dem öppnar föreningar och klubbar; det är något annat de behöfva. Jag tror icke, att alla dessa kvinnor medvetet längta efter äktenskap; nej, många af dem skulle vara lyckliga, om blott ett par vänliga hem öppnade sina dörrar för dem, så att de åtminstone på afstånd finge njuta af det fullständiga mänskliga lif, som föres i en familj mellan husfader, husmoder och barn. Men många se aldrig några sådana hem öppna sig för dem. De måste lefva sitt »ungkarlslif» med intet annat umgänge än sina kvinliga kamrater, och *detta* inverkar, enligt min tanke, mer nedstämmande på deras lynne och arbetskraft och är mer ödeläggande för deras kvinlighet än beskaffenheten af arbetet. Celibatet är alltid en onaturlighet, och man kan ju ej annat än beklaga, att förhållandena i våra dagar tvinga så många kvinnor därtill, men det blir för kvinnan en *outhärdlig* olycka först då, när hon icke har tillträde till något verkligt familjelif. Vid val af lefnadsyrke borde därför så väl den unga flickan själf som hennes föräldrar hafva denna det arbetande lifvets skuggsida i tankarna, och hon borde t. ex. icke gärna antaga en plats i en främmande stad utan att hafva åtminstone en familj, där hon kunde vara »som barn i huset». Ofta är det begäret efter en rikare lifserfarenhet, som oemotståndligt drifver den unga flickan ut ur hemmet in på yrkesarbetets fält, men hon bör väl besinna, att både yrket och förhållandena kunna vara så beskaffade, att hon i stället för att få sin horisont vidgad blir mer stängd än i hemmet.

En af kvinlighetens allra viktigaste bestämningar är *stillhet*. Den kvinna, som midt under arbetet kan bibehålla en prägel af ro och stillhet, hon har icke tagit skada på sin kvinlighet. Till följd häraf blir det en nödvändig fördran på det kvinliga arbetet, att det icke får bedrifvas till öfvermått. När en kvinna faller offer för arbetsjaktet, är det oändligt mycket beklagligare, än när en man gör det, ty hon förfelar därigenom sin uppgift som kvinna. Lifvet har onekligen blifvit ännu mer grått, sedan kvinnorna också började jakta; men låt oss väl hålla fast, att jakt och arbete är ej ett och detsamma.

Det är något som gör de arbetande kvinnornas lott tung deras möda jämförelsevis resultatlös och deras lif jäktadt, och det är deras *arbetsätt*. Låt oss dröja något vid detta ämne. Det är ett ganska märkvärdigt faktum, det som fröken Key också anför, att icke ens inom hemmet hafva kvinnorna skapat några genomgripande förbättringar. Detta är en sak, som jag mycket funderat öfver. Jag tror förklaringen ligger däri, att de fordom aldrig hade begrepp om tidens värde. Vilden tillverkar med oerhörd tidsutdräkt sina stenverktyg, men så snart han blifvit mer utvecklad, fått så att säga flera intressen, drifves han att uppfinna snabbare arbetsätt. Så länge kvinnan var instängd inom hemmet, var hon en varelse med oändligt förråd af tid; hon ordnade sina handarbeten och hon skref ihop sina matrecepter med det syftet att snarare »fylla ut» tiden än bespara den. Hon var icke heller rädd för besväret; hon satte sin stolthet i, att mannen skulle se att hon icke sparade sig.

Denna tendens var alldeles motsatt den ande, som har drifvit fram uppfinningar: *begäret att vinna tid och spara möda*. Det fordrades de tillfällen att bättre använda tiden, som bildning och kunskaper skänka, innan *framstegssinnet* kunde vakna hos kvinnan. I våra dagar ha ju kvinnor reformerat handarbetena, ifrigt yrkat på en rationel undervisning i matlagning, börjat arbeta på att göra den kvinliga klädedräkten mera praktisk och hygienisk. Hvilka kvinnor hafva väl gjort detta? Är det de s. k. praktiska och specifikt kvinliga, de som aldrig i sitt lif tänkt på och lefvat för annat än mat, söm och kläder? Nej, visst icke, de kvinnor, som satt i gång dessa sträfvan- den, hafva varit sådana, som stått på höjden af sin tids *teoretiska* kvinnobildning, som fått en grundligare *intellektuel* utbildning än mängden. Detta exempel är ett slående och högst tröstande bevis därpå, att framstegsdriften, som varit alldeles kväfd under kvinnans långa omyndighetstillstånd, kan vakna och skall vakna i samma mån lifsintressena vidgas och ökas. Det var *modet* och *hoppet*, som sak-

nades hos de förra kvinnogenerationerna; och denna brist är tillräcklig att kväfva mycket stora begåfningar.

En egenskap, som i stället fick en opropotionerlig utveckling, var *resignationen*. För mycket resignation, för litet sinne för framsteg, det är ännu kvinnans stora fel som arbeterska. Hon »finner sig i omständigheterna», äfven då, när omständigheterna lätt kunde ändras; insikten om att ingenting står stilla, att hvarje arbete både kan och måste stundligen förbättras, den har ännu ej hos henne liksom hos mannen blifvit en makt i blodet. Därför är det hon nöjer sig med att till punkt och pricka fylla sin plikt, därför är det, som hon ännu så länge får smaka så liten arbetsglädje. Men när hon har lärt sig att med vaken blick i hvarje uppgift finna groddpunkten, där det nya vill skjuta fram, då skall hon finna sin »moderlighet» tillfredsställd genom att vårda och påskynda dess utveckling, minst lika mycket tillfredsställd som då hon, för att låna fröken Keys ord, »får uppdraga en planta eller vårda en blomma». Ja, mången gång skall hon komma ända därhän, att älska sin uppgift nästan med samma kärlek, som hon skulle ägna ett barn.

Snille och skapande förmåga har kvinnan ytterst sällan, menar fröken Key. Ja, det är sannt. Men snille består af två moment: först den vidtskådande siareblicken, som upptäcker målet långt i fjärran, sedan ihärdigheten, som med nyodlarens yxa banar sig väg genom snår och urskog. Den rikt begåfvade kvinnan har ofta det första momentet, men sällan det andra; det är mannens arbetskraft, som felas henne. Äfven när det gäller genomsnittsmän och genomsnittskvinnor, icke är de förras öfverlägsenhet i skarpsinne och uppfinningsrikedom så särdeles förkrossande, men deras förmåga att sätta saker i verket, att ihärdigt fullfölja ett mål — den är förkrossande i sin öfverlägsenhet. Männen arbeta också på ett helt annat sätt än vi. De dela merendels sitt lif i två bestämda, skarpt begränsade afdelningar: arbete och hvila. Vi sätta inga sådana bestämda gränser, utan vi låta vårt arbetsrum vara ett förmak, där vänner och bekanta »titta in» litet emellanåt, och i vårt förmak uppträda vi med arbetsrynkor i pannan och arbetsprat på läpparna. O, detta prat om arbete, hvarmed kvinnorna upptaga så mycken tid! Det är tusen gånger mer tröttande än arbetet. — Alltså: ingen koncentration under arbetet, ingen grundlig vederkvickelse under vilan.

Det finnes också en mellanregion mellan arbete och hvila, som man i hvardagslag brukar kalla »sudd». Det är det stadiet, då man pratar och skrattar, men med orolig min, som skvallrar om ett gna-

gande samvete, det är då, när man har så mycket att göra, att »det knappt lönar sig att börja med något». Är man riktigt djupt sjunken i sudd, så läser man hvarenda annons i tidningen, ja studerar till och med tidningsartiklar, som händelsevis hittats på omslag kring paket och gissar sig till hvad det kan ha stått på den afrifna biten. Detta olycksaliga mellantillstånd tar upp en dryg tid för oss kvinnor. Och tänk sedan, hvilken tid det drar att springa gata upp och gata ner för att få en bandstump i precis den färgen, som »man har tänkt sig», och för just det priset, som man har tänkt! Om vi toge alla de stunder, som nu nötas bort med arbetsprat, med onödiga afbrott i arbetet, med sudd och med besvär för de lumpnaste småsaker och lade dem till vår arbetstid, skulle vi hinna mycket, mycket mer än nu och icke behöfva draga in på sysslandet med *sådana* småting, hvilka, som fröken Key så sannt framhåller, bidra till lifvets trefnad och skönhet.

Den kvinna, som är skapad för att vara produktiv, måste lägga band på sin sällskaplighet och lära att arbeta ensam och i tysthet. Kvinnan är som barnet: lifvet leker för henne och lockar henne med sin mångfald, hon kan icke motstå frestelsen att »vara i viften» och vara med om allting. Är hon författarinna, så är det mycket mer lockande att taga del i dagens strider och omedelbart få beröm och sympati för sina uttalanden än att stilla och i tysthet foga sten till sten och vänta i årtal, innan byggnaden blir färdig. Därför ha också kvinnor hittills mest utmärkt sig på de mer efemera områdena af litteraturen.

Kvinnans brist på framstegssinne hindrar henne icke att stundom med mycken ifver taga del i revolutioner. Revolutioner tilltala kvinnan som fantasi- och stämningsvarelse; då arbetar man i skaror och flockar, då är lifvet fullt af dramatisk spänning.

Jag har i det föregående sökt framhålla, att man behöfver icke gå ända ned till kvinnoaturens hemlighetsfullaste djup för att finna de skäl, som förklara, att kvinnoarbetet ej alltid lämnat så värderika resultat. Detta faktum kan ej heller ensamt bero på olämpligt val af arbetsområden. Fröken Key förordar ju uppfostran som ett för kvinnans natur särdeles passande arbetsfält, men dock måste hon afgifva detta stränga omdöme: »skolans tillstånd visar emellertid i den fullaste belysning den kvinliga oförmågan af själfständig, nydanande verksamhet». Visserligen skall fröken Key på detta argument svara, att kvinnorna misslyckats äfven på de naturlige arbetsområdena därför att de icke i arbetet satt in sina kvinliga egen-

domligheter». Men härmed har hon kommit in på ett område, så mystiskt och så dogmatiskt, att jag och många med mig ej kunna följa med längre.

* * *

Fröken Key vill knappast önska, att kvinnan skall lära sig att mer koncentrera sig på sitt arbete, ty hon fruktar, att hon då skall mista det sinne för detaljen och för personliga förhållanden, som är utmärkande för sann kvinlighet. Men när man kastar en blick på den svenska kvinnan i det hela — ej blott på de få studentskorna och kvinnliga kandidaterna, utan på våra hederliga fruar och fröknar i stad och på land, så finner man faran för att de skola mista intresset för småting och för personliga förhållanden på intet sätt öfverhängande. Fastmer finner man, att det problemet ännu kvarstår olöst, huru de skola kunna förvärfva sig några icke-personliga, så att säga objektiva intressen.

Den som har umgåtts med vanliga, riktigt äkta genomsnittskvinnor vet, huru sällan de hafva reda på sin hemorts, sin kommuns eller sin stads mest i ögonen fallande intressen. Hur ofta ser man icke en hustru sitta med illa dold ledsnad och likgiltighet, under det mannen med lif och värme berättar för en främmande person om sitt arbete eller om sina medborgerliga intressen! Så snart hon kan, afbryter hon samtalet för att sticka in en liten intetsägande notis, som oftast går ut på personligheter. Säkerligen skulle mannen, som så gärna talar med den främmande om sitt arbete, gärna sett, att hans egen hustru visat någon sympati därför. När man träffar tillsammans med sådana kvinnor, förstår man allt för väl drottning Kristin a, o hvilken det heter i Fryxells historia, att hon, när damer voro bjudna till slottet, »efter de första hälsningarna snart öfvergick till och stannade på karlarnes sida».

Äfven hos intelligenta och bildade kvinnor märker man ofta en förvånande brist på »helhetsintressen», som fröken Key säger. Men den bristen är jag öfvertygad om, ej beror på en oföränderlig anläggning i naturen, utan på bristande utbildning och på bristande soliditet i kunskaperna. I vår tid, då äfventyrets öfverraskningar och stämningarnas smältande musik så godt som försvunnit både från historiens skådeplatser och från det enskilda lifvet, är det underligt att återfinna allt detta i vetenskapens värld, där hvarje dag som går afslöjar företeelser så häpnadsväckande, att vi skulle ropa af förvåning och glädje, om vi icke vore så slöa. Denna glädjekälla försummas af de flesta kvinnor, dels af lojhet, dels därför att de icke

orkat förskaffa sig den lilla fond af fasta kunskaper, som behöfs för att få inträde i denna förtrollade värld. Rädslan för litet intellektuel möda stänger dem från de högsta intellektuella fröjderna. Och dock vore det så sannt kvinligt att göra gällande vetenskapens poesi, som forskarne själfva, fördjupade som de äro i detaljforskningar, knappt hafva sinne för.

Det går som en underström genom fröken Keys föredrag den uppmaningen till kvinnorna att lefva egentligen med hjärtat; men ser hon då icke, att hon därmed skjuter på i utförsbacken, där det går fort nog ändå, och att denna uppmaning kommer för många att betyda det samma som att dö af ett krossadt hjärta — en sannt kvinlig död! Missriktad, sjuklig, öfverdrifven känslighet, men ingalunda brist på hjärta är hvad man möter öfverallt hos de familjelösa kvinnorna: är det då icke skäl att söka gifva dem en motvikt af arbetsglädje och objektiva intressen, sådana som ingen kan taga ifrån dem?

* *

Fröken Key framhåller med stor skärpa de skuggsidor, som kunna åtfölja den arbetande kvinnans lif; däremot ser hon äkten- skapets och moderskapets nästan uteslutande från den ljusa sidan och omnämner endast de svårigheter, som kunna uppstå af konflikter mellan det yttre arbetet och hemlifvet. Hon låtsar just icke om något annat än att kvinnan känner sig tillfredsställd, när hon på detta sätt får fylla sin bestämmeelse. Så är dock icke alltid förhål- landet. Hur många gånger får man icke höra kvinnor, som icke alls räknas till de olyckliga hustrurna, uttala sig på följande sätt: »ni veta inte, ni ogifta, hur lyckliga ni äro!» Nå, ofta är detta tal kanske endast uttryck för samma dåraktiga jargon, som vi nyss talade om, men ganska ofta ligger bakom detsamma en gnagande känsla af att den talandes personlighet i äkten- skapets icke kommit till sin rätt. Denna gnagande känsla af missräkning möter man såväl hos hustrur till obe- tydliga män, som hos dem, hvilka varit förenade med skapande snillen. Som exempel på den senare kategorien kunna vi nämna Fredrika Runeberg* och mrs Carlyle. I dessa båda fall hade ju de »hvita pärlorna» fått det ädlaste vin att »smälta i», och dock kändes det så bittert, så bittert detta, att det togs för gifvet, att de skulle smälta. Mrs Carlyle säger en gång när hon blickar tillbaka på sitt

* Se »En stor mans hustru». Dagny 1892, häft. 7.

lif: »Carlyle har blifvit långt mer än jag någonsin vågade hoppas — och jag är olycklig».

Hvad var det, som gjorde dessa högt begåfvade kvinnor, som hade valt hängifvenheten och uppoffringen framför den egna utvecklingen, så otillfredsställda? Det var den ständiga känslan, att mannen behöfde dem hufvudsakligen för sin yttre trefnad, att han i viss mån höll dem *utanför* sitt djupaste sjäslif. När en kvinna offerar sin egen själfständiga utveckling och icke får den ersättningen att lefva med mannens, då känner hon sig besviken och det med rätt. Det är det fulla samlifvet också på andens område, den fullständiga ömsesidigheten i gifvande och tagande, som den rikt utvecklade kvinnan kräver för full lycka, och det är det mannen ofta hvarken kan eller vill skänka henne.

Det steg, som nu närmast behöfver tagas för att befordra lyckligare äktenskap, det kan icke tagas af kvinnan, det måste tagas af mannen och består däri, att han höjer sig till större »erotisk idealism». Han måste lära sig inse, att den varelse, som lefver vid hans sida, är icke blott en könsvarelse, icke ens blott en hjärtevarelse, utan en andlig personlighet, som behöfver utveckling och — icke det minst viktiga — *sympati* och *utrymme* för sin utveckling. Hon ställer på honom större fordringar än forna tiders hustrur, men hon kan ock skänka en långt fullständigare lycka. Att en sådan lycka icke är omöjlig, visa sådana äktenskap som makarne Brownings, Stuart Mills, Charles Kingleys m. fl.

Det är likartade ideal, som tyckas hägra för en sådan författare som Jonas Lie, när han numera så gärna skildrar äktenskap, som upprifvas genom hustruns och mannens grundolika uppfattning af kärleken. Missförhållandet för närvarande — kanske en af orsakerna till det vidtutbredda kvinliga celibatet — är att många kvinnor stå etiskt och intellektuelt nog högt för att icke kunna nöja sig med något mindre än denna fullständiga lycka, och att det däremot finnes ganska få män, som icke kvarstannat på den lägre ståndpunkten.

Det bästa af allt som fröken Key denna gång haft att säga oss, och som utan tvifvel verkligen är ett ord i sinom tid, är hennes hjärtliga och gripande vädjan till modern att ägna sig helt åt hemmet och barnen samt att däri se en uppgift så stor, att den fyller hela hennes verksamhetsbehof. Men om mödrarna sålunda försaka alla de väckande intryck och impulser, som en verksamhet utåt skulle skänka dem, så måste de å andra sidan begära, att mannen tar dem med i sitt lif, att han blir det öga, hvarigenom de blicka ut i världen. Om

så sker, komma de icke att känna sig »inburade», men i annat fall torde det väl hända, att barnkammarens och hvardagsrummets väggar förefalla dem stängande.

* * *

Fröken Key tyckes gå ut från samma besynnerliga antagande, som nästan alla andra, hvilka yttra sig i kvinnofrågan, att det är kvinnorna, som skola förändra världen och vrida den än hit, än dit. Ja, sedan fröken Key plundrat den stackars kvinnan på nästan all skapande kraft och all energi, fordrar hon plötsligt, att hon i kraft af sin moderlighet skall omdana politik och samhälle och skola, utom det att hon liksom i förbigående skall uppfostra sin man att vara en rätt fader. Det är ändå, när allt kommer till allt, »hon, som skall göra't». Men det är för mycket begärtd; den samtida mannen i hans egenskap af fader, make, broder och son utgör väl dock — lindrigast sagdt — en liten modifikation i kvinnans väsende och verksamhet. Skulle icke han utöfva något inflytande, han, hvars natur är så skapande, på henne, som är så passiv?

Min tro är att intet steg framåt i kvinnofrigörelsen länder kvinnan till verklig lycka, om icke männen också bli öfvertygade om rättvisan af detta steg. Ingenting vore i dessa tider nyttigare för kvinnoaken än ett energiskt arbete att inför männen förklara och rättfärdiga den. Detta system af »kvinnan åt kvinnan», som vi allt mer kommit in på, förefaller mig i högsta grad naturvidrigt. Vi ha en mängd kvinnoföreningar, umgängeslif för endast kvinnor, skolor med endast kvinliga lärare, litteratur för kvinnor, ja, snart kunna vi fylla hela bokhyllor med böcker af kvinnor om kvinnor för kvinnor. Det är väl dock icke meningen, att människorna skola vandra fram på kulturens väg, fördelade i stora skaror efter kön; naturligare vore, om de ginge fram i grupper, blandade af män och kvinnor.

Fröken Key, som så mycket ifrar för hemlifvet, presenterar för oss en kvinlig trädgårdsmästare med unga flickor till elever; denna står i förbindelse med kvinliga frukt- och grönsakshandlande i staden, som väl naturligtvis också ha kvinliga biträden. Nej, fröken Key, det där är för mycket fruntimmer! Sätt dit, jag ber er, åtminstone *en* duktig karl, som kan ta ett krafttag ibland när arbetslusten håller på att mojna af, och som, när damerna bli för petiga och omständliga, lagar, att de få ett godt skratt, ett sådant som skakar om både kropp och själ! — Man bör nämligen komma ihåg, att äfven arbets-

lifvet bör så mycket som möjligt likna familjelifvet och ingalunda taga klostret till förebild.

Genom detta kvinnornas uppträdande som skrå, som kast, omöjliggöres till stor del den andliga växelverkan mellan könen; hvardera lever i sin andliga atmosfer, vi få t. ex. en manlig och en kvinlig opinion, och svårigheten för män och kvinnor att förstå hvarandra blir allt större.

* * *

Fröken Keys benägenhet att fordra allt och vänta allt af kvinnan ensam framstår nästan bjärtast, när hon klagar öfver att nutidens kvinnor ha upphört att vara »förmedlarinnor af kulturvärden», att de ej, liksom kvinnorna vid det förra sekelslutet, uppmuntra konst och vetenskap genom sin oegennyttiga sympati. Hon erinrar härvid om sådana konstnärinnor i umgängeskunst och brefskrifning som Kamma Rahbek i Danmark och Rahel Varnhagen i Tyskland. Svärmeriet för denna tid och för denna art af kvinnoinflytande är en af mina många beröringspunkter med fröken Key. Men icke är det kvinnornas fel, att denna tid är förbi? Hvilka män skulle nusamlas kring en Kamma Rahbek? Med ett godt bord och ett elegant hem skulle hon kanske kunna locka några, men med sin intelligens inga. Tänkom oss att en af våra samtida herrar finge ett bref från Rahel, — ett af dessa, som utgjorde hennes vänners délice, och där hon, följande sina skiftande stämningar, än kom med de djupsinnigaste tankar, om diktning och konst och det mänskliga själslifvet i allmänhet, än med de uppslupnaste, barnligaste infall — hvad skulle han hålla för min? Hans första tanke skulle vara: »människan är galen!» — hans andra: »hon måtte vara kär i mig, eftersom hon gör sig så här mycket besvär» — och svaret, ja det blef säkerligen aldrig skrifvet. Hvem skulle väl också nu ha tid och lust att med henne ingå i en spirituel diskussion om, huruvida ombytlig het i vänskap kan eller icke kan definieras som en »sökande tröhet?» Hvem skulle icke ause sin tid bortkastad på dylika »pjollrigheter?»

Fröken Key förbiser alldeles den oerhördt viktiga omständigheten, att tidsandan är en helt annan och männen helt andra nu än då. Då var sinnesriktningen estetisk, man beundrade mer den »väl sagda» tanken, än det noggrannt utförda experimentet. På alla områden stod intuitionen, genialiteten i högsta kurs. Nu är det hvarken skaldekonst eller estetik eller filosofi, som sitter i högsätet, utan den på mjölkseparatorn och elektricitetsmaskinen tillämpade naturveten-

skapen. De stora geniala överblickarna föraktas, åtminstone af våra svenska vetenskapsmän, och man lyckönskar sig öfver att t. ex. i historien ha kommit ifrån den »genialiska» historieskrifningen.

Nu finns det ju intet fack, som kvinnan har mindre anlag för än det tekniskt industriella, och äfven af andra grunder torde maskinlära mindre väl lämpa sig för konversation i en salong. Likadant är förhållandet med bankfrågor, hvilka upptaga en dryg del af våra samtida mäns intressen. Eftersom tiden är oestetisk, blifva de psykiskt kvinliga egenskaperna föga uppskattade. Därför är detta »kvinnans århundrade» en tid, där kvinnan skulle i högsta grad vantrivas, om hon icke som en liten tröst hade — emancipationen. En man måste vara mycket förfinad för att äga sinne för den »bouquet», som hvilat öfver en spirituel kvinnas sätt att tänka och uttrycka sig. Den förfiningen saknas numera. I detta fall — hvad känslolifvets och smakens förfinande beträffar — tror jag med säkerhet, att vi lefva i en urartningsperiod. Den varmt förstående, gratiöst tänkande, naivt intelligent kvinnan dör ut af brist på efterfrågan.

Fröken Key säger, att mången Kamma Rahbek skrifer nu för tiden medelmåttiga romaner. Alldeles! Nog skulle hon också mycket hellre lägga ner sina tankar och infall i bref eller konversation, men som hon icke har någon vän, som med sympati skulle läsa eller höra dem, har hon ingen annan råd än att vända sig till publiken. Publiken i stället för vän eller beundrare! Barockt, icke sannt? Ja, men icke är det kvinnornas fel.

Hur skulle kvinnan kunna spela någon framstående roll i ett sällskapslif, från hvilket all värme har flytt? Konversationen består ju i ett naket konstaterande af fakta; talar man om åsikter, serverar man dem i en lätt glasyr af ironi, hvarmed man antyder, att man visst icke håller något vidare på dem. För all del ingen öfverspändhet, ingen sentimentalitet! Kvinnorna ha också försökt att iföra sig denna styfva själsuniform, men det är endast de sämsta, de torraste, som lyckats däri. De andra, de verkligt kvinliga, hafva ett ständigt arbete med att hålla tillbaka känslan och de lifliga impulserna, hvilka oupphörligt vilja sticka fram på det ena hållet, när de blifvit motade på det andra. Den enda krydda, som får förekomma, är humor, helst galghumor. Men humor är, jämte mekanik, det som kvinnor ha svårast för. — Nej, nutidens sällskapslif är ingen skapelse af kvinnor.

Det är kvinnan, som skall representera mystiken, säger vår författarinna. Ja, det får hon då göra i ensamhet, liksom hon *ensam*

går i kyrkan, *ensam* läser dikter och *ensam* — vanligtvis — uppfostrar sina barn.

Det är också tidsandans och männens hela sinnesriktning, som till största delen bär skulden för den klagan, i hvilken fröken Key äfven tycks instämma, att nutidskvinnan är erotiskt kall. Det är ju tämligen tydligt, att män, som behärskas af egennyttiga och materiella intressen, icke kunna hafva så särdeles stor förmåga att *väcka* kärlek. Kvinnan är en obotlig hjältedyrkare; i tider då hos männen den stora hänförelsen för osjälfviska syften dött ut, får man icke vänta, att hos kvinnan finna »den stora kärleken».

För öfrigt tycks det icke vara stor fara för, att denna kyla skall taga öfverhand, i synnerhet som erfarenheten lär, att de högst begåfvade kvinnorna äro de, som »i erotisk mening fått mest och tagit mest». Och utan tvifvel skola bättre tider komma, då det icke finns ett sådant svalg som nu emellan det manliga och det kvinliga släktets känslö- och tankevärld. När den tiden kommer, skall det visa sig, att den innersta meningen med den sanna kvinnofrigörelsen varit att *förbereda lyckligare äktenskap*. Det skall då blifva klart, att den élite af högt utvecklade kvinnor, som, följande icke ärelystnadens utan sin begåfnings tvingande kallelse, verkat utåt, och som själfva kanske måst försaka den fulla utveckling och fulla lycka, som endast kan vinnas genom äktenskapet, icke dess mindre arbetat just för detta mål, i det de tvingat männen till erkännande af att kvinnan har andliga behof och rika andliga krafter. Detta erkännande, när det blifvit allmänt och uppburits af djup öfvertygelse, skall nämligen mer än något annat bidra till kvinnans lycka i äktenskapet.

Det ligger en aning om denna sanning i den sympati, hvarmed den stora massan af bildade kvinnor i våra dagar omfatta dem af deras kön, som med framstående duglighet arbeta i det offentliga lifvet. Kvinnorna, som fordom beskyldes för att icke kunna hysa vänskap för hvarandra och att behärskas af afundsjuka, de bära nu upp dessa sina medsystrar med en känsla, som är vida lifvigare än den kamratkänsla, männen bruka visa mot hvarandra. Man kan stundom vara frestad att le åt denna känsla, som onekligen stundom slår öfver i kritiklös, eftersägande beundran, men på det hela är den djupt rörande. Det ligger däri något af de lidandes kärlek till befriaren, af soldaternas till sin segerrike anförare, det är känslan af att dessa framskjutna poster innebära ett hopp för alla kvinnor, äfven för dem, som aldrig tänkt sig något annat liffsideal än det som kan förverkligas i hemmets stilla värld.

Innan jag afslutar denna långa och dock på grund af ämnets ofantliga vikt och betydelse ofullständiga kritik, vill jag nu med ett par ord sammanfatta mitt omdöme om fröken Keys uttalanden.

De största felanmärkningarna i hennes framställning synas mig ligga däri, att hon visar för liten *förtröstan* på möjligheten för kvinnan att förlika krafvet på kärleks- och moderslycka med krafvet på själfständig andlig utveckling, och att hon förbiser, att äfven detta senare kraf är djupt grundadt i hennes innersta natur; vidare att hon för litet betonar den *arbetsglädje*, som dock äfven nu, under i flera fall ogynnsamma omständigheter, lyser upp mången kvinnas lif på ett helt annat sätt än fordom, och som skulle göra det i ännu högre grad, om blott kvinnan kunde besluta sig för att öfvervinna fel och svagheter, som icke hafva något med den sanna kvinligheten att skaffa.

Kvinnorörelsen är berättigad, men den är icke ofarlig, den kan lätt råka på afvägar, och som den tangerar de allra ömtaligaste mänskliga intressen, kunna dessa afvägar blifva synnerligen olycksbringande. Det bör därför anses som en lycka, när den utsättes för den luttring och själfpröfning, som en ärlig kritik medför. Det är sålunda på intet sätt att beklaga, att fröken Key på senare tider åtagit sig kritikerns roll, i synnerhet som hon, ehuru ofta orättvis i sina beskyllningar, oklar och ensidig i sina påståenden, dock behandlar ämnet med hjärta och en helt annan sakkännedom än de manliga kritici, som stundom från höjden af sin öfverlägsenhet slungat mot kvinnosaken några förlöjligande anmärkningar. Mätte hennes uppträdande denna gång haft den verkan, att det som en stormvind blåst bort fåfångans och ärelystnadens agnar från det kvinnliga arbetsfältet, men mätte hvetet stanna kvar, och mätte hennes värtaliga ord icke som den heta öken vinden hafva gått förhärjande fram öfver de späda telningar af äkta arbetsglädje, som börjat spira hos det unga kvinnliga släktet!

Anna Sandström.

Från Esseldes sista år.

Några intryck.

Det var först under det sista årtiondet af hennes lif jag hade lyckan göra fru Adlersparres bekantskap. Det var vid den tiden då hon, fullt upptagen af sin älsklingsidé, Fredrika-Bremer-Förbundets stiftande, ständigt gick på spaning efter personer, lämpliga och fram-

för allt villiga att medverka till nåendet af det stora målet. Fältet var ju så vidsträckt, omfattade så att säga oöfverskådliga vidder, att där fanns bruk för så godt som alla slags krafter, förmågor och begåfningar.

Så kom äfven till mig en påstöt i form af ett bref från fru Adlersparre, som, jag vet ej huru, fått spaning på att hos mig förefunnnes en och annan möjlighet. Brevet bad om ett besök. Jag lydde kallelsen, litet tveksam, litet generad, men i grund och botten tacksam och smickrad, som alltid, då man första gången ser sig dragen ur familjelifvets snåft utstakade rämärken.

Det var ej utan en viss svårighet jag letade mig fram till den berömda Esseldes bostad. Hon bebodde då ännu den gård, som hennes man, kommandör Adlersparre, inköpt, ett litet oansenligt hus midt upp i vår södra stadsdels fattigkvarter, omgifvet af träkåkar och små, förfallna gårdar, själfvt allt annat än ett arkitektoniskt mästerstycke med sitt höga tak och sin i förhållande till bredden onaturligt utdragna höjd. Men uppflugen som den låg, denna lilla besynnerliga byggnad, på högsta krönet af de södra bergen, hade den inunder sig en tafla, som i skönhet knappast har sitt motstycke i världen: hela det skogomkransade Stockholm, simmande på sina glittrande, ständigt växlande vatten. Och här, med den stora staden under sina fötter, hade den forne sjömannen inrättat åt sig ett hem, som så mycket som möjligt skulle påminna om ett fartyg. Sol och luft till öfverflöd, rum, små och smala som kajutor, trappor, branta som skeppsstegar och med tjocka rep i stället för ledstänger, ropare mellan de tre våningarna som om bord på en örlogsman; med ett ord en så originel och ovanlig bostad som gärna kan förekomma i vår tids Stockholm.

Hur på en gång stilla och liffullt var det ej däruppe! Hur lätt måtte det ej gå att tänka och arbeta, med stadens buller och bråk långt inunder sig och ändå med dess rörliga, pulserande lif vibrerande så att säga i luften! Och om våren, hur måste ej t. o. m. de ruskiga omgifningarna bli poetiska, då de många syrenbuskarna och äppelträden i de små fattiga trädgårdstapporna stå i blom, då deras menlösa blomsterprakt skyler öfver och förgyller något af skröpligheterna rundt omkring hos alla dessa kvarlefvor af »det Stockholm som går». Ja, väl däruppe, undrade man ej så mycket på den originella idén att förlägga sitt hem på en bergklint långt bort på Söder, i stället för att klämma in det bland alla andra i ett af Stockholms s. k. fashionabla kvarter.

Och här i den lilla mörkpanelade salongen med sina gammaldags möbler, sina välfyllda bokskåp, sina familjeporätt, sina djupa fönster-nischer, där rankor af murgröna ersatte spetsgardiner, och med den hänförande utsikten utanför, mottog mig fru Adlersparre. Alla minnas vi denna för henne egna franka rörelse, med hvilken hon räckte den ankommande handen — en fin, genomskinlig, aristokratisk hand — ett mottagande som genast gjorde en hemmastadd. Man glömde snart inför denna enkla, från hjärtat gående rättframhet, att man stod inför en af Sveriges mest berömda kvinnor, hvars namn och verk gjort sig kända vida omkring i världen.

Hvad vi under detta mitt besök hos Esselde talade om, minns jag ej så noga, men från mitt första sammanträffande med henne medförde jag intrycket af att ha gjort bekantskap med en person, begäfvad med en ovanlig förmåga att ej blött dela med sig af de guldskorn, som voro förvarade i hennes egen naturs rika skattkammare, utan äfven att leta fram sådana, som tilläfventyrs stodo att finna hos andra. Och detta intryck stod fast under alla de följande år, då jag hade lyckan ofta komma i beröring med fru Adlersparre och att arbeta under hennes ledning. Sällan återvände man från ett besök hos henne utan en känsla att ha lärt och inhemtat något af värde, att ha fått impuls till något godt och ädelt, fått erfara något allmänmänskligt väckande.

Hon hade ej långt efter mitt ofvanbeskrifna första besök flyttat från sitt höganloftslogis på de södra bergen till en mer centralt belägen bostad. Åren och en tilltagande bräcklighet hade gjort de halsbrytande trapporna i det gamla hemmet alltför mödosamma, liksom det stora afståndet mellan den intagande friluftsboningen på Söder och den civiliserade världen där nedanför, gjorde sig allt mera kännbart. Den lilla våningen på nedra bottnen, Tunnelgatan, med Norra latinläroverkets fria, öppna skolgård framför, var också, om ej på långt när så pittoresk, som bostad ovillkorligen mycket bekvämare.

Här tillbragte nu fru Adlersparre de sista åren af sitt lif, med undantag af sina sommarutflykter, och hit samlades gärna vänner och meningsfränder från när och fjärran, ja många gäster från länder utom Sveriges gränser, angelägna att göra den berömda Esseldes bekantskap. Det var äfven här i det af en behaglig gammaldags enkelhet präglade hemmet, som Esselde ännu de sista åren hon lefde, vissa aftnar på vintern bjöd sina vänner en mer innehållsrik gästfrihet än den som gemenligen förekommer på stockholmsbjudningar. Man samlades så många som kunde rymmas i de små rummen, där värdinnan, alltid

älskvärd och vänlig, på det behagligaste sätt underhöll konversationen, frågor diskuterades, det musicerades, skaldestycken upplästes, med ett ord det »gjordes salong», och man medförde från dessa samkväm, där den yttre apparaten var så ringa, den inre behållningen så stor, intrycket af att ha fått som en fläkt af det andrika sällskapslif, som nu tyvärr tyckes höra till det förgångna.

Men stod fru Adlersparres hus ständigt öppet för en sig alltjämt vidgande krets af vänner och beundrare, så gällde detta i ännu högre grad dem, som voro hennes medarbetare i hennes lifs kanske käraste företag, Fredrika-Bremer-Förbundet. De, som oftast ringde på den välkända dörren till hemmet på Tunnelgatan torde äfven ha varit förbundsmedlemmar, komma i akt och mening att begära råd och upplysningar, mottaga uppdrag och — aflägga räkenskap för sitt fögderi. Detta senare skedde väl ej alltid utan en viss hjärtklappning från räkenskapsförarnes sida, då de visste med sig att de öfverskridit eller ej på nöjaktigt sätt använt det i hufvudboken åt dem anvisade kontot. Rättfram som hon var, hade fru Adlersparre, då hon var missnöjd med något, ej svårt att »sjunga ut», som man säger, allra helst om detta kunde ske skriftligen — som hos alla impulsiva människor, satt pennan mycket löst i hennes hand. Men då hon stod öga mot öga med den brottsliga, huru snart togo ej då hennes hjärtas godhet och vänliga sinnelag öfverhanden! Och oftast löstes vid ett personligt sammanträffande äfven de trassligaste härfvor och allt blef godt och väl igen.

Det ligger något oemotståndligt tilldragande i ett rättframt väsen. Äfven om det någon gång skulle stöta den ömtåliga för hufvudet, om de sanningar, som framställas ej alltid iklädas den för vederbörande behagligaste formen, så när den längst, som i allt och alltid uppträder med öppet vizir. En sådan ärlig, naturlig och öppenhjärtlig människa var fru Adlersparre. I sitt uppträdande var hon enkel och utan ett tecken till »pose». Någon mindre »förmä» människa i sitt dagliga umgänge kunde man ej träffa på. Gällde det däremot att häfda sitt köns betydelse, att uppträda som representant för den svenska kvinnan, då kunde det komma en nobless och en värdighet i hållning och later, som nogsamtydde på, att den för frihet och jämlikhet sträfvande banbryterskan räknade sina anor från en af Sveriges förmäaste adelsfamiljer. Den lilla späda figuren, insvept i den hvita pelskappan, de visserligen alldagliga men af ett par lifiga ögon upplysta anletsdragen, det med en egendomlig spetscoiffure prydda hufvudet, inramadt i det på gammaldags vis i långa lockar ordnade håret, hvilket ända in i ålderdomen bibehöll sin vackra, bruna färg, allt gaf åt friherrin-

nan Adlersparres personlighet en distinction, som i ett hvart sällskap tilldrog sig uppmärksamhet.

Men, jag upprepar det, i sitt dagliga umgänge, var det uteslutande den enkla, hjärtevarma människan, som gjorde sig gällande, här var det som den visserligen om sitt värde medvetna, men i själ och hjärta sannt ödmjuka kvinnan kom till sin rätt. Det var därför ock med det största jämnmod, utan någon slags småsinnad ömtålighet, hon tog emot angrepp och anmärkningar, så vida de nådde henne personligen. Men gällde det idén, som så att säga blifvit hennes lifsprincip, hvarje angrepp mot denna mötte hon, som vi veta, med en skärpa och en slagfärdighet i tal och skrift, som oftast träffade och fällde och blott sällan förfelade sitt mål. Att en så utpräglad idé- och principmänniska som fru Adlersparre under sitt lif mången gång skulle stöta emot opposition, faller af sig själf. Hon hade kanske äfven ställt sina ideal allt för högt för att de lätt skulle kunna passas in i den nyktra, långsamma verkligheten. Själf skicklig organisatör och med en ovanlig förmåga att få sina idéer förverkligade och klädda i en form så fast och stark, att de länge skola öfverleva henne, hade hon en högst ologisk ringaktning för formerna. En styrelses samfällda beslut, en komités mödosamt utarbetade plan, togs ej alltid för godt af fru Adlersparre, då hon ansåg att den goda saken ej därmed någonting vunnit.

Mén huru obetydliga synas ej nu dessa små stötestenar på den af henne planlagda och utstakade vägen, där hon själf framgick i spetsen för arbetsskaran med så gladt mod och med alltid vänliga och uppmuntrande ord åt den tvekande och försagda, jämfördt med allt det goda och väckande, som man af hennes ädla personlighet mottog! Och huru fria från alla själfviska, egennyttiga beräkningar voro ej hennes sträfvanden! Detta storslagna förbiseende af den egna fördelen följde fru Adlersparre genom alla tidens skiften, till trots därpå, att hon aldrig hade mycket af hvad man kallar detta lifvets goda. Men hvad hon ägde i hög grad, var en lynnets spänstighet, som kom henne att helst se saker från den ljusa sidan och sällan lät henne nedslås eller tappa modet. Hon hade mycket sinne för det humoristiska och ett gladt skämt fann alltid hos henne en resonnansbotten. Kanske var det det friska, glada lynnet, som utgjorde den största charmen i hennes väsen, nog af, det vann hjärtan lika mycket som den öfverlägsna begåfningen skaffade henne beundrare och värfvade anhängare för hennes idéer.

Så kommo de sista åren, då det glada modet pröfvades, då krop-

pens tilltagande bräcklighet kom den ständigt lika vakna och liffulla anden att känna den ofrivilliga fångenskapen inom det lilla hemmet på Tunnelgatan tung och bitter. Det goda lynnet, som förr aldrig svikit, stod nu ej alltid bi, och ehuru tålig då det gällde kroppens lidanden, förmådde den spänstiga själen ej alltid med samma jämnmod bära ålderns pröfningar. Trots den ömmaste vård af den väninna, som under det sista årtiondet delat hennes hem, trots den kärleksfullhet hvarmed hon omgafs af den skara ungdom, hon sett uppväxa i sin ende broders familj, trots det allmänna erkännande, som i rikt mått ägnades henne af en tacksam samtid, torde hon ej utan inre strid ha funnit sig i den tanken, att hennes mission var fylld och att det nu gällde att lämna åt andra att fullborda verket.

Men resignationen kom till sist och med den lugnet, som följer med medvetandet af ett väl fulländadt dagsverk. Vackert har också den unga brorsdotter, som stod hennes hjärta så nära och som delat hennes arbete, skildrat Esseldes sista dagar och huru döden, stilla och omärkligt, släckte den låga, som brunnit för så mycket skönt och ädelt här i lifvet.

* * *

Då jag här äfven velat föga mitt blad i den minneskrans, som kärleksfulla händer redan bundit kring den bortgångnas panna, har det ej skett i den tanken, att jag därmed skulle kunna ställa en personlighet, som, för att rätt förstås, bör ses i och genom sina verk, i någon ny belysning. En så anspråksfull tolkning torde ej heller någon ge åt dessa flyktiga rader. Det är endast ett försök att teckna några af de yttre dragen af den Esselde, som gick och stod och lefde ibland oss, som här varit meningen.

Men det har gått mig, som helt visst mången som sökt, vare sig i ord eller bild, fästa en kär aflidens drag på papperet. Hvad man fått fram förefaller så fattigt, så ofullkomligt, mot den bild som lefver i ens minne och fantasi, att man helst skulle vilja utplåna hela teckningen. Att jag ej ger vika för denna frestelse, utan här framlägger mitt försök, sker emedan jag hyser den öfvertygelsen, att hur ofullständig den än må vara, Esseldes vänner skola i sitt hjärta komplettera bilden.

L. D—n.

Ett och annat rörande sjukvård och sjuksköterskor.

Hösten 1894 förekom i Dagny en artikel om »sjukvårdens ordnande på landsbygden», hvare en del för ämnet belysande fakta voro hemtade från Danmark, där sjukvården och sjuksköterskornas ställning i flera hänseenden stå framom hvad vi i den vägen kunna förete, och detta oaktadt Danmark ännu ej äger någon särskild utbildningsanstalt för sköterskor, motsvarande den vi hafva i Sofiahemmet — en brist som ofta af sakkunniga framhållits och beklagats.

I sammanhang med den utställning af kvinligt arbete, som under sistlidne sommar anordnades i Köpenhamn, höllos äfven föredrag öfver en del sociala, filantropiska och hygieniska frågor. Bland dessa föredrag intog ett, hållet af fru Norrie-Harboü öfver ämnet: »*Sjuksköterskel såsom lefnadskall för kvinnor*», ett framstående rum.

Föreläserskan besitter äfven de bästa förutsättningar till att väl kunna behandla sitt ämne. Själft gift med en läkare, har hon i tidigare år utbildats till sjuksköterska, samt under senare tid såväl handledt elever i praktiska kurser vid lasarett, som vid flera tillfällen utsändt artiklar i sjukvård, hvilka nogsamt visa med hvilket varmt intresse hon följer denna frågas utveckling såväl i sitt eget land som på kontinenten.

Vi vilja ur hennes föredrag låna hvad som möjligen kan vara af mera allmänt intresse. Fru Norrie började med att framhålla, hurusom vid val af yrke vissa frågor alltid framställa sig till öfvervägande, antiungen det gäller en ung man eller en ung kvinna.

Tyvär är för de flesta unga första spørsmålet det: om lefnadsyrket kan försörja dem? Därefter kommer frågan: om detta kall också är i stånd att gifva deras lif innehåll? Och slutligen, om ifrågasvarande kall skänker sina utöfvare en ansedd ställning?

Angående de danska sjuksköterskornas ställning i ekonomiskt afseende meddelade fru Norrie åtskilligt af värde. Öfversköterskor kunna uppnå en lön af 900 å 1,000 kr. jämte fritt vivre, två rum, arbetsdräkt, ljus, tvätt m. m. samt dessutom rätt till full pension vid tjänstetidens slut samt säkerligen någon pension om de af hälsoskäl måste dessförinnan afgå från sin plats. Naturligtvis är det endast ett mindre antal sköterskor, som uppnå en sådan ställning, men vid Köpenhamns lasarett finnas dock 25 dylika platser. Öfriga fast anställda sköterskor vid dessa lasarett hafva en årslön af 480 kr., på

somliga ställen tillägg af 120 kr., fritt vivre, dräkt, m. m. samt rätt till pension, hvilket på det hela taget visar att ställningen är ganska god, isynnerhet när man betänker, att sköterskan under sin utbildningstid har allt fritt, samt efter de första par månaderna äfven erhåller lön; visserligen är denna lön rätt låg, men dock en god hjälp för eleven.

Naturligtvis — fortsätter föreläserskan — är ej öfverallt i landet sjuksköterskornas ställning lika god; det finnes platser, där missförhållandet mellan det arbete som fordras och den lön som gifves är mycket i ögonen fallande. — Må det blifva sjuksköterskornas och framtidens sak att förbättra dylika förhållanden.

Detta gäller nu närmast sjukhusen; bland de sköterskor, som ägna sig åt privatvård, nämnas Röda Korsets sjuksköterskor. Dessa erhålla under sin utbildningstid fri kost på lasarettet samt 20 kr. i månaden till öfriga förnödenheter. Efter slutad kurs få de fast lön af 40 kr. i månaden, som efter vissa år ökas till 60, därtill 1 kr. per arbetsdag, hvaraf dock hälften skall sättas in i pensionskassan. Detta gör en årsinkomst af 600 till 800 kr. jämte pension. Andra privat-sköterskor kunna väl förtjäna något mera, men hafva ej förmånen af pension.

Detta är ju rätt goda förhållanden, och vi kunna väl instämma med fru N., att från den ekonomiska sidan är det intet väsentligt att invända mot sjuksköterskans ställning.

Kommer så den andra frågan: *är sjukvård ett kall, som kan gifva lifvet innehåll?* Härtill svarar fru N. ett entusiastiskt ja! Hon påvisar hurusom hvarje inblick i vår fysiska varelses så invecklade och dock så välordnade byggnad måste väcka lifligt intresse och varm beundran, och att en människa näppeligen kan ägna sin tid och sina krafter åt en ädlare uppgift än den att lära känna några af de fiender, som hota vår organism och medlen att bekämpa dessa.

Hvad kvinnan särskildt angår, finns det väl intet kall mer öfverensstämmande med hennes natur än det, där hon måste känna sig vara outhärlig. Och ett sådant är sjuksköterskans för visso. Mången gång får hon se sina mödor krönas med framgång, men äfven då detta ej är fallet, då den sjuke ej återfår hälsan eller bruket af en skadad lem, om han dukar under för sina lidanden, hur mycket kunna ej erfarna händer och insiktsfull vård utträtta för att bringa lindring och hjälp, hur många af alla dessa små naggaande obehag kan ej en öm kvinlig hand aflägsna från den af sjukdom hemsökta!

Hvad nu den frågan beträffar, *hurvida en sjuksköterskas ställning är ansedd*, så måste det svaret gifvas, att densamma redan åtnjuter allmän aktning, och fru Norrie tillägger såsom sin öfvertygelse, att sjuksköterskans kall helt säkert inom en ej alltför aflägsen framtid skall nå därhän, att dess utföväre i anseende komma att ställas näst efter läkarne. Men det kommer an på sköterskorna själfva att föra saken fram mot detta mål.

Der är således ej nog, att hvarje enskild sköterska utför sin del af arbete lika samvetsgrannt och hängifvet som hitintills, det fordras dessutom att sköterskorna, särskildt de ledande bland dem, vänja sig vid den tanken, *att sjuksköterskornas förhållanden, hela deras ställning, hela deras sätt att arbeta, måste ordnas af sköterskorna själfva*. Denna stora uppgift bör ej helt och hållet öfverlåtas åt läkarne och sjukhusdirektionen, ty om dessa än obestriddligen måste bestämma öfver arbetsordningen på sjukhusen, är det dock sköterskorna, hvilka äro inne i det dagliga arbetet, som böra komma med förslagen.

Läkarnes tid och krafter äro alltför mycket upptagna af de sjukas behandling och därmed förbundna ansvar och omtanke, för att de därefter skulle kunna skänka tillräcklig uppmärksamhet åt praktiska detaljer.

Ganska många och allvarsamma missförhållanden skulle kunna påvisas, fortfar fru Norrie, men skulden till att dessa kvarstå faller på dem som *känna* hvar skon klämmer, och dock hvarken personligen eller genom sin öfversköterska med all skyldig vördnad påvisa felen och sättet att afhjälpa dessa.

Men hvarför finna sig sköterskorna i en del stora olägenheter? frågar fru Norrie vidare.

Förnämligast emedan de äro kvinnor, och kvinnan är genom många tidsåldrar uppfostrad till att finna sig i det oundvikliga och att såsom sådant betrakta allt, som ej viker för det första svaga angreppet. Hvad nu sjuksköterskorna angår hafva de äfven andra orsaker att ej alltför energiskt kämpa emot rådande ordning. För det första behöfves till en energisk kamp goda krafter, och öfver sådana förfoga sällan sköterskorna, därtill är deras arbete alltför utslitande; de äro efter fullbordadt dagsarbete så trötta, att de på sin höjd orka med ett litet stillsamt samspråk, men allvarligt tankearbete — hvilken sköterska vill väl gripa sig an därmed när fritimmen slår? En annan grund för sköterskornas brist på energi är den, att de ej våga ut-

sätta sig för möjligheten, att blifva afskedade om de protestera mot ett eller annat.

Såsom det verksammaste medlet att höja såväl sjukvården som sjuksköterskornas ställning förordar fru Norrie sjuksköterskeskolors anordnande vid de stora sjukhusen och framlägger en plan för kurserna vid en dylik skola. Denna plan skiljer sig något såväl från de engelska skolornas anordning som från de kurser, vi hafva i vårt land.

Enligt densamma böra eleverna först genomgå en grundlig samaritkurs, och när man erfar, att sjuksköterskor i allmänhet ej undervisas uti sättet att lämna bistånd vid olycksfall, utan ofta stå fullkomligt rådvilla då det gäller att behandla ett dylikt, må man väl instämma med fru Norrie i befogenheten, att en samaritkurs äfven ingår i undervisningsplanen.

Därvid vidtager en kortvarig kurs i sjukvård, afsedd dels för icke-sköterskor, dels såsom förberedelse för blifvande sköterskor. Först härefter börjar den egentliga yrkesutbildningen, hvilken omfattar såväl teoretisk som praktisk undervisning i alla till medicinsk och kirurgisk sjukvård hörande ämnen; hvar till skulle komma äfven någon kännedom om fattigvårdens ordnande och om det kontorsarbete, som hör till ett sjukhus. Efter hvarje termin skulle examen afläggas, då blott de bästa approberades.

För att utgifterna för denna sjukvårdsskola i någon mån skulle kunna betäckas, föreslås att eleverna skulle betala för sin utbildning; friplatser skulle beredas genom privat frikostighet, hvarjämte skolan borde kunna få statsanslag.

Många af de förhållanden fru Norrie skildrar äro sådana, att de för oss te sig som ett fjärran önskningsmål, men de kraftiga och varmhjärtade uppmaningarna till sköterskorna att själva vakna upp till verksamt intresse för sina egna angelägenheter, äro i vårt land minst lika behöfliga som i Danmark. Den undskyllan att »de ingenting förmå», kan ej gälla, när man ser de stora resultat, hvilka kloka och ihärdiga sjuksköterskor i England hafva uppnått till höjandet och förbättrandet af sin ställning. Men därom en annan gång.

M. L—d.

Från 1896 års riksdag.

Nära två månader ha nu förflutit sedan årets riksdag sammanträdde, och den stora statsverkspropositionen, hvilken för hvarje år sväller ut till allt större omfång, öfverlämnades till svenska folkets representanter; motioner ha i större antal än någonsin förut strömmat in, utskotten arbeta under högtryck och kamrarnes ledamöter ha börjat striderna.

I de digra riksdagshandlingar, som föreligga till deras begrundande, upptaga emellertid de frågor, som särskildt böra intressera Dagnys läsare, de frågor, som specielt röra kvinnorna, ett icke särdeles stort rum.

Främst af dessa frågor står ecklesiastikministerns begäran om *ökadt anslag till de högre flickskolorna*. Denna begäran är närmast framkallad af den petition, som från de högre flickskolorna ingått till ecklesiastikdepartementet och för hvilken vi närmare redogjort i ett föregående häfte (Dagny 1895, 7:e häftet.) I denna petition begärdes, att årliga anslaget till flickskolorna skulle höjas med 200,000 kr., från 100,000 kr. till 300,000 kr. Regeringen har infordrat utlåtande beträffande petitionen af direktionen för Högre lärarinneseminariet, hvilken på det lifligaste instämt i dess syfte och funnit de anförda skälen för anslaget höjande fullt öfvertygande. Äfven ecklesiastikministern medger, att det af petitionärerna begärda beloppet ingalunda kan anses för högt, men ser sig tvungen, då han måste af riksdagen begära betydande summor till andra viktiga ändamål, att nedsätta beloppet till 150,000 kr., och begär sålunda, att anslaget till flickskolorna höjes från 100,000 kr. till 250,000 kr.

Rörande anslagets användande föreslår han, att de anslag, som utgå till de särskilda flickskolorna måtte höjas till högst 4,000 kr., (det högsta belopp som 1893—94 utdelats åt privat flickskola utgjorde 2,000 kr.) dock så att skola med minst tvåårig fortsättningskurs måtte kunna erhålla 5,000 kr. Af anslaget skall understöd också kunna lämnas åt samskolor med minst fem klasser å orter, där allmänt läroverk för gossar ej finnes. Vidare skall af anslaget utgå ett årligt bidrag till »pensionsinrättningen för lärarinnor vid Sveriges högre skolor för kvinlig ungdom», motsvarande högst 10 kr. för hvar och en af de delägare, som erlægga årsafgift.

Ecklesiastikministerns nedprutning af den af petitionärerna begärda förhöjningen har redan mött protester inom riksdagen.

andra kammaren har prof C. Wallis med instämmande af 11 af kammarens öfriga ledamöter, däribland landshöfding O. R. Temptander, riksarkivarie C. T. Odhner, prof. Aug. Wijkander, frih. G. Lagerbring, lektor M. Höjer begärt, att årliga anslaget till högre skolor för kvinlig ungdom måtte varda förhöjdt med ett belopp af 200,000 kr.

I detta sammanhang vilja vi äfven omnämna en motion af andra kammareledamoten herr V. Vahlin med begäran om *anslag* af 15,000 kr. att användas *till understöd af samskolor* med minst fem klasser å orter, där allmänt läroverk för gossar ej finnes och på samma villkor i öfrigt, som gälla för flickskolor.

Redan vid 1892 års riksdag väckte hr E. Hammarlund i andra kammaren motion om beviljande af ett anslag af 50,000 kr. till understöd åt skoldistrikt, som på lämpligt sätt beredde i skolåldern varande flickor undervisning i kvinlig slöjd. Oaktadt motionens syfte måste anses både rimligt och behjärtansvärdt, så mycket mera som i nära 15 års tid statsanslag utgått till undervisning i slöjd för folkskolans manliga lärjungar, afstyrktes den af statsutskottet och föll i första kammaren. Följande år återkom herr Hammarlund med sin motion och hade då bättre lycka, i det att begge kamrarna beslöto ingå till k. m:t med en skrifvelse, hvori begärdes framläggande af förslag till riksdagen angående beredande af statsunderstöd för undervisning i kvinlig slöjd vid folkskolorna.

Det är på grund af denna kamrarnes skrifvelse ecklesiastikministern i årets statsverksproposition begär ett anslag af 90,000 kr. *till undervisning i kvinlig slöjd i folkskolorna*. Understödet skulle utgå till sådana skoldistrikt, som visa sig på ändamålsenligt sätt anordnat undervisning i kvinlig slöjd, bestående i stickning, stoppning, lappning, linne- och klädsömnad och, där omständigheterna det medgifva, i spånad och väfnad samt flättningsarbeten. Hvarje skola, där antalet slöjdande flickor är minst 10 och undervisning i slöjd pågår minst fyra timmar i veckan under hela den årliga lästiden, skulle erhålla ett årligt understöd af 30 kr. Är antalet af de flickor, som deltaga i slöjdundervisningen så stort, att de äro fördelade på två eller flere afdelningar, med minst 25 elever på hvar, skulle understödet utgå med 30 kr. för hvarje afdelning.

En ledamot i Andra kammaren hr Hazén har motionerat om ett tillägg till ecklesiastikministerns förslag gående ut på att samma anslag äfven skulle utgå till de skoldistrikt, för hvilka det befunes lämpligt att förlägga slöjdundervisningen till särskild slöjdskola och meddela den under en mer koncentrerad tid.

Den nuvarande ecklesiastikministern har ständigt visat sig gynnsamt stämd mot den sida af kvinlig uppfostran, som afser *flickors undervisning i huslig ekonomi*. Det är tack vare honom en kurs i detta ämne vid Högre lärarinneseminariet erhållit årligt anslag på 5,000 kr. först på extra och sedan på ordinarie stat. I år begär han af riksdagen anslag på extra stat till undervisningskurser i huslig ekonomi vid två enskilda flickskolor, nämligen till den med Upsala läroverk förenade fackskolan för utbildande af lärarinnor i huslig ekonomi med ett belopp af 3,200 kr., till lärarinnekursen i huslig ekonomi vid Atheneum för flickor i Stockholm, med ett belopp af 1,500 kr. samt desutom till Göteborgs allmänna folkskolestyrelse för utbildandet af lärarinnor i huslig ekonomi för folkskolan ett anslag af 1,300 kr.

* * *

Värdt att uppmärksammas är förslaget i statsverkspropositionen att vid något af folkskolelärarinneseminarierna i riket anordna *profårskurs för kvinnliga filosofie kandidater*, som vilja vinna behörighet att söka adjunktbesättning vid ett dylikt seminarium. Kompetenta att söka sådana platser äro dels kvinlig fil. kandidat, hvilken aflagt sådan filosofie kandidatexamen, som berättigar att söka anställning vid allm. läroverk och som genomgått profår vid allmänt läroverk eller vid ett seminarium, dels lärarinna, som genomgått fullständig afgangsexamen vid Högre lärarinneseminariet i Stockholm och med goda vitsord tjänstgjort minst ett år vid ett statens seminarium. Kvinnliga fil. kandidater ha visserligen rätt att genomgå profår vid allmänt läroverk, men de få endast med särskildt tillstånd söka lärareplats vid dylikt läroverk och tyckas endast mer undantagsvis eftersträfvat sådan tjänst, hvaremot adjunktspatser vid folkskolelärarinneseminarium är synnerligt passande för dem. Ecklesiastikministern anser därför att det är mycket som talar för att de, hvilka önska söka sådan plats, sättas i tillfälle att genomgå en profårskurs vid ett seminarium.

I betraktande af att de kvinnliga adjunktspatserna äro så få, föreslår emellertid ecklesiastikministern, att dylika profårskurser icke anordnas årligen utan endast tid efter annan, då förhållandena synas påkalla det. Äfven anser han ändamålsenligast, att dessa kurser icke bindas vid något bestämdt seminarium, utan att det för hvar gång lämnas åt k. m:t att bestämma, hvar den ifrågasatta profårskursen bör anordnas.

Hvad de lärarinnor, som genomgått Högre lärarinneseminarium beträffar, är det, såsom nämnts, förordnadt, att de för att kunna söka

en adjunktspalts skola ha tjänstgjort minst ett år vid ett seminarium. Men då endast undantagsvis tillfälle yppar sig för dem till anställning såsom vikarie eller extraordinarie lärarinna vid seminarium, har följden blifvit, att då en adjunktspalts vid ett folkskolelärarinneseminarium blifvit ledig talrika dispenser måst gifvas från denna bestämmelse.

Det har därför ifrågasatts att äfven från Högre lärarinneseminarier utexaminerad lärarinna borde genomgå profårskurs vid ett folkskolelärarinneseminarium, men då de redan genomgått en läroanstalt, som har till uppgift att utbilda lärarinnor torde, menar ecklesiastikministern, detta för dem ej vara erforderligt, utan han föreslår, att de för att sätta sig in i de för folkskolelärarinneseminarierna säregna lärometoder och arbetssätt borde under en termin åhöra och äfven under seminarie-lärarnes ledning något deltaga i undervisningen i minst tre ämnen i ett dylikt seminarium och den därmed förenade öfningsskolan.

* * *

I fjorårets statsverksproposition hade regeringen framlagt förslag till beredande af *ålderdomsunderstöd åt barnmorskor*. Detta förslag hade närmast tillkommit i anledning af en riksdagens skrifvelse af den 5 maj 1888 om bildande af en allmän pensionsinrättning för barnmorskor.

Regeringens förslag innebar upprättandet af en ålderdomsanstalt, hvars kostnader skulle bestridas genom afgifter af kommuner och i deras tjänst anställda barnmorskor samt genom fyllnadsbidrag af staten; enskildt praktiserande barnmorskor skulle icke erlägga några afgifter till anstalten, men i stället skulle understödsbeloppen för dem blifva mindre. Den årsavgift, som årligen skulle erläggas af hvarje barnmorska var föreslagen till 5 kr. Högsta pensionsbeloppet skulle vara 200 kr. att tilldelas barnmorska, som under fast anställning i kommunens tjänst förvärfvat minst 30 tjänsteår och antingen uppnått 65 års ålder eller också fyllt 55 år och genom obotlig sjukdom eller vanförhet blifvit urständsat att vidare utöfva sitt yrke.

Detta förslag afstyrktes af statsutskottet, blef af första kammaren antaget, men föll i andra kammaren, dock med endast 110 röster mot 88. Detta har gifvit en ledamot i andra kammaren prof. C. Wallis anledning att vid årets riksdag som motion framlägga det väsentligaste af den kungl. propositionen. Han har dock ansett det lämpligt att ur förslaget borttaga den punkt, som vid fjorårets riksdag väckte de största betänkligheterna mot detsamma, nämligen bestämmelserna angående pension till de enskildt praktiserande barnmorskorna.

I ett tillägg till motionen har han likväl hemställt, att riksdagen ville hos k. m:t anhålla, att k. m:t toge i öfvervägande, huruvida och på hvilket sätt, utan att statsverket väsentligen betungades och utan att barnmorskornas afgifter blefvo alltför dryga, enskildt praktiserande barnmorskor måtte kunna blifva delaktiga af den ifrågasvarande ålderdomsunderstödsanstaltens förmåner.

* * *

Inom *äktenskapslagstiftningens* område har hr P. Waldenström väckt två motioner begge afseende sättet för äktenskaps ingående. I den ena föreslår motionären en skrivelse till k. m:t med begäran om framläggande af förslag till sådan ändring i gällande äktenskapslagstiftning att kyrklig vigsel äfven må kunna erhållas af sådana medlemmar af svenska kyrkan, som icke begått Herrans nattvard. I den andra motionen föreslås en skrivelse med begäran om framläggande af sådan ändring i gällande äktenskapslagstiftning, att äfven den, som blifvit konfirmerad i svenska statskyrkan, må kunna ingå äktenskap inför borgerlig myndighet.

Det är icke första gången herr Waldenström väckt dessa motioner inom riksdagen, och det ser ut, som om det ej heller skulle blifva den sista. Ty lagutskottet har, då detta skrives, redan afstyrkt de begge motionerna.

Herr E. Wavrinsky i Andra kammaren har upprepat en sin motion från i fjor, för hvilken vi då utförligare redogjorde, och hvori han föreslår en skrivelse till k. m:t med begäran, att k. m:t måtte framlägga förslag till sådan ändring i nu gällande lag, att gift person utan omvägar och svårigheter må kunna bereda sin familj förmånen af försäkring af sitt lif med trygghet för att försäkringssumman eller, så stor del däraf, som icke kan anses böra tillkomma borgenärerna, kommer familjen till godo.

M. C.

Litterära notiser.

En gammal historia af Per Hallström.

Ofvannämnda bok kan sägas vara årets stora succés inom den litterära julmarknaden. Två upplagor under lika många månader! En för våra förhållanden storartad framgång. Men ingen som slät

*

arbetet, undrar däröfver. Gamla historier, väl berättade, utöfva en tjusning, som aldrig det nya förmår väcka, detta må för öfrigt vara aldrig så intressant och beundransvärdt.

Det hvilat öfver Per Hallströms lilla historia det behag, som man finner i gamla, halfförbläknade porträtt från mormors-mors och mormors dagar. De äga kanske ingenting utprägladt, det hvilat öfver dem något matt, karakterslöst, om man så vill, men ändå, hvilken doft, hvilken poesi! Det är en lycklig idé af författaren att just nu, då smaken för »det gamla» är så utpräglad, för gammalt bohag, gamla målningar, gammalt porslin, med ett ord för allt som kommer under rubriken »antikt» och bär ursprunglighetens stämpel, att just då komma med ett arbete, som i sig förenar något af allt detta, d. v. s. äger det förgångnas poetiska behag.

Och hvar och en, som är aldrig så litet anstucken af denna slags smakriktning i vår tid, skall tilltalas af Per Hallströms »gamla historia». Den ger oss i en interiör från början af innevarande sekel en intagande bild af lifvet sådant det den tiden tedde sig inom hemmet och familjen, och det är på samma gång en i all sin enkelhet gripande tragedi, som utspelas mot den lugna, idylliska bakgrunden. Hur förtjusande är ei lilla Anne-Marie tecknad, hur rörande hennes och »magisterns» oskyldiga roman, hur täckt ordnad det lilla komedispellet, som utgör på en gång berättelsens hela intrig och kärna, och hur obevekligt ödet i den kalla, härsklystna farmoderns gestalt! Det var ju den tiden endast att böja sig och resignera, att tuga och framlefa sitt lif med ett krossadt hjärta eller att gå under i hopplös sorg öfver det oåterkalleliga.

Bokens »efterskrift», den tillkonstlade nutidsfrökens utgjutelser, är, tyckes det oss, den enda dissonans i den för öfrigt så harmoniska kompositionen. Den är ditsatt i akt och mening att framställa kontrasten mellan vår tids och flydda dagars kvinnotyp, men vi undra storligen huruvida nutidens unga damer, om de öfverhufvud taget nedskrifva sina betraktelser öfver lifvet i en dagbok, göra det på ett så tråkigt och snusförnuftigt sätt. Men denna enda falska ton förmår ej förtaga det vemodiga behaget i denna idyll, åt hvilken förf. i alla fall vetat ge en lika harmonisk som vacker afslutning.

* * *

»Misslyckad kvinnokraft» af *Ellen Idström*.

Fröken Keys tvenne så mycket omtalade föredrag, hvilka nu utkommit i broschyrform under titeln »Missbrukad kvinnokraft» och

»Naturenliga arbetsområden för kvinnan» ha, utom alla i tidningar och tidskrifter förekommande genmälen, gifvit anledning till en skrift med ofvannämnda titel, hvilken är ämnad att vara en bitande kritik öfver fröken Keys uttalanden i kvinnofrågan. Som vi på annat ställe i detta häfte meddela en utförligare granskning af fröken Keys broschyr, torde ett närmare ingående på fru Idströms lilla skrift ej vara af nöden. Vi skulle blott önskat att förf:s i många afseenden berättigade inpass varit iklädda en värdigare och mer vårdad form än som nu är fallet.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Till Fredrika-Bremer-Förbundets ombud i Göteborg har styrelsen utsett fröken Maria Nordenfeldt.

Inbjudning till en internationell kvinnokongress i Berlin, afsedd att hållas därstädes instundande höst i samband med industriutställningen, har kommit Förbundet till handa. Idén har utgått från fru Lina Morgenstern, sedan många år en af de mest ansedda ledarinnorna af den moderata kvinnorörelsen i Tyskland, och har omfattats med lifligt intresse.

Allmänna Stipendiefonden. En lokalkomité för Örebro län med syfte att åstadkomma medel till länets insats i Allmänna stipendiefonden, stiftades vid ett sammanträde å Örebro slott den 12 februari under ordförandeskap af fru landshöfdingskan Svedelius. Intresset för saken tycktes bland de närvarande lifligt och utsågs Förbundets ombud i Örebro, fröken Charlotte von Essen, till lokalkomiténs vice ordförande.

* * *

Till de för år 1896 från Allmänna Stipendiefonden som lediga förklarade 8 stipendier, hafva 49 sökande anmält sig.

*

Från skilda håll.

I fröken *Maria Folkesson*, som nyligen aflagt sin medicine licentiatexamen, har Sverige erhållit sin tredje kvinnliga läkare. Fröken Folkesson blef student 1883 och med. kand. 1889.

Vid *Allmänna konst- och industriutställningen 1897 i Stockholm* ha i *Undervisnings- och Hygienutskotten* 1 sektionen följande kvinnliga medlemmar blifvit invalda: fil. dokt. fröken Ellen Fries, fröken Hilda Casselli, fröken Hulda Lundin, fröken Emilie Wirgin och med. dokt. Carolina Widerström. I *Husslöjdsutskottet*, 2:dra sektionen, fru T. Grafström, fru I. Petrelli, fru Elise Odelberg född Åkerman och fröken Sofie Gisberg.

En allmän svensk kvinnoförening, har, efter hvad tidningarna upplysa, blifvit bildad i Helsingborg. Föreningen lärer satt upp full likställighet med mannen, politisk och kommunal rösträtt på sitt program.

»*Ett biträdande skolråd* af 15 för undervisningen intresserade fruar inom samhället har Söderhamns skolråd kallat till sin sida. Man anser, att damerna ha bättre tid att aflägga besök i skolorna än männen, som förmiddagarna, då undervisningen pågår, äro upptagna af andra tjänsteåligganden.» Så lyder en notis, som i dagarna cirkulerat i pressen. Då Söderhamn ej förut ägt några kvinnliga skolrådsledamöter, kan ofvannämnda fruars inval såsom »biträdande skolråd» förklaras därmed, att detta var det enda sätt, hvarpå den *gifta* kvinnans hjälp kunde vinnas.

En norsk dräkthereformförening kommer inom den närmaste framtiden att bildas i Kristiania. Initiativet därtill är taget af fröken *Kristine Dahl*, som under några år studerat dräkthereformrörelsen i Amerika och nu i Kristiania hållit ett par föredrag om densamma.

Fröken Dahl anländer i medlet af mars till Stockholm för att taga kännedom om Fredrika-Bremer-Förbundets dräkthereformförening, dess modeller och dess arbetssätt. Flere af föreningens modeller, särskildt skoldräkten, hafva redan kommit ganska mycket i bruk i Kristiania. Fröken Dahl kommer att å föreningens årsmöte, den 23 mars i Läkaresällskapets lokal, hålla ett föredrag.

Politisk rösträtt för kvinnor. I likhet med staterna Wyoming och Colorado har nu äfven staten Utah beviljat politisk rösträtt åt kvinnor. Sedan frågan, länge förberedd, genomgått olika faser segrade sistlidne november förslaget både i det demokratiska och republikanska partiet med 20,000 rösters majoritet. Det för lagstiftande församlingen framlagda förslaget hade följande lydelse: »Rätt för medborgare i staten Utah att utan åtskilnad af kön utöfva rösträtt och bekläda ämbeten. Både manliga och kvinnliga medborgare i denna stat skola åtnjuta lika civila, politiska och religiösa rättigheter och förmåner.»

Stipendium

för kvinlig medicine studerande.

Ett stipendium utdelas för innevarande år å **kronor Fem hundra.**

Kompetent sökande är kvinna, som aflagt mediko-filosofisk eller medicine kandidatexamen.

Ansökningar skola före den **1 nästkommande April** insändas till **Styrelsen för förvaltning af Fredrika-Bremer-Förbundets stipendiefonder, Stockholm**, samt åtföljas af betyg öfver aflagda kunskaps- och examensprof samt präst- och läkarebetyg, ägande sökande ingifva jämväl andra handlingar till stöd för ansökningen.

Af tilldeladt stipendium äger stipendiat lyfta å **Fredrika-Bremer-Förbundets** byrå ena hälften den **31 Maj**, andra hälften den **15 December.**

Stockholm i Mars 1896.

*Styrelsen för förvaltning af
Fredrika-Bremer-Förbundets stipendiefonder.*

Freja-Magasinet

C. E. LAGERSTRÖM

18 Humlegårdsgatan 18

18 Götgatan 18

29 Drottninggatan 29

VÄFGARNER

af Bomull, Linne (Almedahls) och Ylle, största sorterade lager, till de lägsta priser i

AXEL HINDERSONS

Garnbod: Hötorget 13. — Filial: Götgatan 18.

Priskurant sändes på begäran.

Wimans Fotogénkamin i ny, pryddlig utstyrsel,

synnerligt omtyckt, nyttig i nästan alla hem, hög värmeffekt och den allra lättaste skötsel.

Fullkomligt osfri, hvarföre ingen afledning behöfves; men man kan här afleda gaserna, om man så vill, utan förlust i värme!

Pris: 20 kr. Fotogénåtgång 1 å 1¼ öre i timmen.

OBS! Kaminen är ock en särdeles lämplig namnsdagsgåfva, julklapp eller dylikt i fall der den behöfs! — Användbar alla årstider!

Ses i verksamhet i utställningsfönstret 9 *Lästmakaregatan*.

Rikstel 11 12.

E. A. WIMAN.

Allm. tel. 73 56.

Fredrika-Bremer-Förbundets Jurist

lämnar åt kvinnor råd och upplysningar i juridiska och ekonomiska angelägenheter.

Träffas å förbundets byrå

54 Drottninggatan, 1 tr.

Onsdagar och Lördagar kl. 10–11 f. m.

Fredrika-Bremer-Förbundets

Byrå

54 Drottninggatan, kl. 11—4.

Råd lämnas i juridiska, ekonomiska och hygiena frågor.

Upplysningar lämnas angående *läroanstalter* och *arbetsområden* tillgängliga för kvinnor.

Anmälningar mottagas till inträde i förbundets *sjukkassa*.

Äfven personer som icke äro medlemmar af förbundet, kunna blifva delegare i densamma.

Anmälningar till deltagande i de af Fredrika-Bremer-Förbundet ordnade *Hemstudie-kurser* mottagas.

Byrån mottager anmälningar af *nya medlemmar*.

Byrån mottager prenumeration å *tidskriften Dagny*.

Å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, Stockholm, 54 Drottninggatan,

finnas anmälda kvinnliga arbetssökande såsom: lektionsgifvare i olika ämnen, svenska och utländska lärarinnor för hem och skolor, kontors- och skrifbiträden, bonner, husföreståndarinnor, sällskap och biträden i hem, föreläserskor, gymnaster, sjuksköterskor m. fl.

Fredrika-Bremer-Förbundets hemstudier.

Ledning för hemstudier inom olika ämnen lämnas af Fredrika-Bremer-Förbundet.

Ledningen innefattar:

- 1) *Allmänna råd eller anvisningar rörande litteratur*, afgift ... 1 kr.
- 2) *Studieplan* 5 »
- 3) *Råd och fortsatt ledning*, hvarvid lärljungen har rätt att hvar fjortonde dag insända en skriftlig uppsats och förfrågningar.

Afgift för halfår för hvarje ämne..... 15 »

Närmare upplysningar meddelas genom Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, 1 tr.

Sjuksköterskor

med goda betyg öfver genomgångna lärokurser och utöfvad praktisk verksamhet finnas anmälda å Fredrika-Bremer-Förbundets Byrå, 54 Drottninggatan, 1 tr. Allm. Tel. 48 16.

Å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå mottagas
anmälningar till inträde i Förbundets

Sjukkassa.

Äfven personer, som icke äro medlemmar af
Förbundet, kunna blifva delegare i densamma.

**K. M. Lundbergs Bosättningsmagasin och
Almedahls Fabriks Försäljningsmagasin**

7 Storkyrkobrinken 7
STOCKHOLM.

Specialité: **Linne- och Sängutstyrslar.**

Största härvarande lager af **Linne- & Bomullsväfnader:**

Duktyger, Handdukar, Näsdukar, Spetsar, Lakanslärfter, Broderier.

Färdigsyddas Damutstyrslar, tillverkade å egen syatelier.

*Priskurant och provor sändas franko. Ordor å väfnader, uppgående till
minst 25 kronor, levereras fritt vid närmaste järnvägs- eller ångbåtsstation.*

Doktor HEDDA ANDERSSON

38 Malmskilndsgatan 38.

Mottagningstid från och med den 1 Nov. hvardagar 12—2 e. m.
helgdagar 10—11 f. m. Allm. Tel. 82 99.

Läderplastik.

Alla slags verktyg för läderplastik säljas billigast hos

PER FROM, Stockholm,

26 Mästersamuelsgatan 26.

OBS.! Saxar, knifvar och skridskor slipas.

Hygieniska Skodon tillverkas för Herrar, Damer och Barn.

OBS.! Prisbelönta af Dräkt-Reformföreningen.

Skodon tillverkas äfven efter modern fason.

➔ **Allt arbete utföres noggrant och af bästa materiel.** ➔

Reparationer verkställas väl och på bestämd utlofvad tid.

P. GUST. PETTERSSON,

52 Drottninggatan 52.

Nya Hushållsskolan

(för bildade flickor). Grundad 1881.

Föreståndarinna: Fröken H. Cronius.

Nya Hushållsskolans Matsalar

Vestra Trädgårdsgatan 19.

OBS.! Särskild matsal för fruntimmer.

**Äkta
COLLODIN.**

Tillförlitligaste

och af **Tusen-**

tals personer

bepröfvadt med-

del mot **liktornar,**

vårtor, hudhårdnad

och **nageltrång.**

Obs. alltid denna in-

registrerade etikett som

garanti för varans äkt-

het.

INTYG:

Undertecknade, som använt Herr Axel Litströms Collo-din mot liktornar och kylknölar, ha funnit medlet fullt motsvara sitt ändamål, och kunna det därför hos enhver till det bästa rekommendera. Amål den 3 maj 1886.

I. G. Geijer. A. Ljungberg,

Rådman.

Undertecknad, som varit besvärjad af en mängd vårtor, har genom användandet af Collo-din från Apotekaren Herr Axel Litström i Falun, blifvit från dem helt och hållet befriad, hvarföre jag omnämnda medel hos enhver till det bästa rekommenderar.

Motala & Nykyrke d. 27 aug.

1886. *August Axén, Handlande.*

Säljes hos Parfym- och Bokhandlare i flaskor å **60 öre** och **1 krona.**

Franko mot **1 kr. 20 öre.**

AXEL LITSTRÖM, Falun.

Sparsamma Fuar!

Ull och Stäckylle

emottages till spånad af all slags garn, väfnad af tyger för såväl hand som maskin, Schalar, Filtar, Plaid's, Doffel, Kläden till herrkostymer m. m. Gardiner i fornmordiska färger och mönster väfnas af såväl rent ullgarn som trasgarn. Mattor väfnas. All slags färgning och kemisk tvätt, beredning och präsning verkställas. Profver och prisuppgifter på begäran. Gods afhämtas afgiftsfritt från hemmen, ångbåt och järnvägsstation.

Goda varor! Billigaste priser! Reel behandling! **HILDUR ANDERSSON,**
Rikstel. 163. Allm. Telefon 7653. **12 Hötorget 12,** ingång från Örtorgsgatan. Stockholm

Anmälan.

Dagnij börjar med 1896 sin 11:te årgång. Dess hufvuduppgift skall fortfarande vara att upptaga till behandling sådana frågor, som beröra kvinnans intressen. Största uppmärksamhet skall dessutom som tillförene ägnas åt de företeelser inom litteraturen, som med dessa frågor äga något sammanhang. Kortare berättelser, poem, biografiska och historiska utkast, öfversikter m. m. skall allt framgent i riklig mängd i tidskriften inflyta.

Dagnij redigeras under år 1896 af fröken **Lotten Dagnij** jämte en af **Fredrika-Bremer-Förbundet** utsedd **Redaktionskomité**, till hvilken, under Förbundets adress, alla meddelanden rörande tidskriften böra ställas.

Dagnij utkommer med åtta häften om två tryckark. Priset för hel årgång blir fortfarande:

För medlemmar af Förbundet kr. 2,50.

För icke medlemmar » 4,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å **Fredrika-Bremer-Förbundets** byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postställen i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å **Fredrika-Bremer-Förbundets** byrå till ett pris af 60 öre för enkelhäfte.

Barnängens Patenterade Mjölktvål

(Patent nr 2290.)

Redan i äldsta tider var mjölken uppskattad som ett framstående toaletmedel till huden förskönande, och nutida mejerskors fina och vackra händer utgöra talande bevis på medlets förträfflighet.

Barnängens Mjölktvål är efter en patentmetod direkt framställd från naturlig mjölk, hvarnå hvarnå densamma ovilkorligen gör hyn och huden *vit, vacker och smidig*, hvarom en och en hvar kan öfvertyga sig genom någon tids delaktig användning.

Obs. I följd af patentet kan ingen annan än vi framställa denna tvål.

Obs. Etiketterna (med björnstämpe och *Barnängens* namn) äro inresterade.

Barnängens Tekniska Fabrik, H. Maj:t Konungens Hofleverantör, Stockholm